

DOI: 10.55666/folklor.1434610

İNCİLİ ÇAVUŞ FIKRALARINDA ŞAHIS KADROSU*

Ceyhun KAÇMAZ**

Öz

Fıkralar, kuşaktan kuşağa aktarılan ve genellikle komik ya da ironik bir olayı kısa ve öz bir şekilde anlatan sözlü mizah geleneğimizin önemli bir parçasıdır. Bu anlatılar, dinleyici veya okuyucuda gülümseme ya da neşe uyandırmayı amaçlarken, aynı zamanda toplumun belirli yönlerini yansıtır ve eleştirir. İncili Çavuş fıkraları, bu geleneğin Osmanlı döneminden kalan en önemli örneklerinden biridir. Türk edebiyatında özel bir yere sahip olan bu fıkralar, merkezinde zeki ve nüktedan bir kahraman olan İncili Çavuş'u barındırır. İncili Çavuş'un saraydaki konumu, ona toplumun farklı kesimleri arasında bir köprü olma fırsatı verir. Halkın günlük sıkıntılarını ve yaşamın karmaşıklığını gözlemlerken, aynı zamanda saraydaki entrikaları ve bürokratik işleyişi de yakından takip eder. Böylece, sosyal dinamikleri ve çatışmaları mizahi bir dille yorumlar. Fıkraların şahıs kadrosu, İncili Çavuş'un yanı sıra padişah, sadrazam, diğer devlet bürokratları, halktan sıradan insanlar, dini ve olağanüstü varlıklar ile hayvanları içerir. Bu çeşitlilik, dönemin sosyal dokusuna dair zengin bilgiler sunar. Devlet adamlarının abartılı portreleri, halkın masumiyeti ve saf anlayışı, fıkraların temel dinamiklerini oluşturur. Kahramanlar arasındaki etkileşim ve diyaloglar, dönemin dilini, kültürünü ve mizah anlayışını yansıtarak edebiyat ve sosyal tarih açısından değerli kaynaklar arasında yer alır. İncili Çavuş, halkın sessiz çoğunluğunun sesi olarak, sosyal adaletsizlikleri ve yönetimdeki aksaklıkları alaycı bir dille dile getirir. Fıkralar, zengin şahıs kadrosu ve sosyal eleştirileriyle Osmanlı döneminin mizahi bir aynası işlevi görür. Bu eğlenceli anlatılar aracılığıyla, toplum yapısını ve insan ilişkilerinin anlaşılmasına olanak tanır. Bu çalışmada, İncili Çavuş fıkralarının şahıs kadrosu incelenmiştir. Araştırmaya kaynaklık eden fıkralar, Milli Kütüphane'de DNO59851 numarasıyla kayıtlı Süleyman Tevfik'in *İncili Çavuş: Mumaileyhin Zebanzed Olan Letaişi Havi* (1923), Remzi Daniş Korok'un *İncili Çavuş Latifeleri* (1940) ve Necati Sanerk'in *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikayeleri* (1943) adlı eserlerinden seçilen 100 adet fıkradan oluşmaktadır. Bu fıkralar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda, İncili Çavuş fıkralarının şahıs kadrosu tasnif edilmiş ve dönemin sosyal yapısını yansıtan zengin bir şahıs çeşitliliği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Fıkra, İncili Çavuş, fıkra tipi, şahıs kadrosu, kahramanlar.

* Bu makale, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında yürütülen "Nasreddin Hoca ve İncili Çavuş Fıkralarının Karşılaştırmalı Araştırması" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, İstanbul/Türkiye. ceyhun.kacmaz@yeditepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1819-6254.

PERSON LIST IN İNCİLİ ÇAVUŞ JOKES

Abstract

Jokes are an important part of our oral humour tradition, which is passed down from generation to generation, usually telling a funny or ironic event in a short and concise way. These narratives aim to evoke laughter or joy in the listener or reader, while at the same time reflecting and criticising certain aspects of society. İncili Çavuş jokes are one of the most important examples of this tradition from the Ottoman period. These jokes, which have a special place in Turkish literature, have a clever and witty hero, İncili Çavuş, at their centre. İncili Çavuş's position in the palace gives him the opportunity to be a bridge between different segments of society. While observing the daily troubles of the people and the complexities of life, he also closely follows the intrigues and bureaucratic workings of the palace. Thus, he interprets social dynamics and conflicts in a humorous way. In addition to İncili Çavuş, the personal cast of the jokes includes the sultan, grand vizier, other state bureaucrats, ordinary people, religious and extraordinary beings and animals. This diversity provides rich information about the social fabric of the period. Exaggerated portraits of statesmen, the innocence and naive understanding of the people constitute the basic dynamics of the jokes. The interactions and dialogues between the protagonists reflect the language, culture and sense of humour of the period and are valuable sources for literature and social history. İncili Çavuş, as the voice of the silent majority of the people, sarcastically expresses social injustices and failures in the administration. The jokes function as a humorous mirror of the Ottoman period with their rich cast of characters and social criticism. Through these entertaining narratives, it is possible to understand the social structure and human relations. In this study, the cast of İncili Çavuş jokes is analysed. The jokes that are the source of the research are Süleyman Tevfik's İncili Çavuş, registered in the National Library with the number DNO59851: Mumailayhin Zebanzed Olan Letaifi Havi (1923), Remzi Daniş Korok's İncili Çavuş Latifeleri (1940) and Necati Saner's İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikayeleri (1943). As a result of the analyses made on these jokes, the personal cast of İncili Çavuş jokes was classified and a rich range of people reflecting the social structure of the period was revealed.

Keywords: Joke, İncili Çavuş, joke type, cast of persons, heroes.

Giriş

Fıkralar, geniş bir coğrafi alanı kapsayan ve yüzlerce yıldır sözlü gelenekte yaşatılan önemli halk edebiyatı ürünleridir. Bu anlatılar, Türk halk kültürünün uzun tarihi boyunca toplum hayatındaki çeşitli gelişmeleri ve değişimleri aktarır. Fıkralar, toplumun sosyal, ekonomik, kültürel, maddi ve manevi değerlerini yansıtan birer ayna işlevi görür. Hem bireysel hem de toplumsal anlamda fıkralar, Türk kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır ve bu kültüre özgü değerleri aktarırken büyük bir önem arz eder. Ağah Sırrı Levend, fıkraların toplumun düşünsel ve duygusal hayatını, değerlerini ve bakış açısını yansıttığını belirtmiştir. Levend'e göre, fıkralar toplumun sosyal yaşamına, ahlaki değerlerine ve dünya görüşüne dair gözlemler ve değerlendirmeler sunar (Levend, 1988: 47).

Pertev Naili Boratav fıkraların, toplumun sosyal ve kültürel yapısını, değerlerini ve düşüncelerini yansıtan birer ayna olduğunu ifade etmiştir. Boratav'a göre, fıkralar toplumun zekâ seviyesini, dil oyunlarıyla bu zekâyı ifade etme şeklini ve dünya görüşünü yansıtır. Bu görüş, fıkraların toplumun sosyal ve kültürel yaşamına dair önemli bir araç olduğunu vurgulamıştır (Boratav, 1969: 63).

Türk halkı, fıkralar aracılığıyla karşılaştığı olaylara dair düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını ifade etmiştir. Fıkralar, bir toplumun dünya görüşünü, zekâ seviyesini ve dil oyunlarıyla bu zekâyı nasıl ifade ettiğini gösterme konusunda diğer nesir türlerinden ayrılır. Bu bağlamda, fıkraların toplum ve kültür üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurulduğunda Dursun Yıldırım'ın fıkra tanımı, bu halk edebiyatı türünün özelliklerini ve işlevlerini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Yıldırım'a göre fıkralar, hayattan alınmış bir olay veya fikir etrafında şekillenen, kısa ve yoğun anlatımlı hikâyelerdir. Bu tanım, fıkraların gerçek hayatla olan bağlantısını vurgular. Fıkralar, günlük yaşamda karşılaşılan olayları, durumları ve insani kusurları mizahi bir dille ele alır (Yıldırım, 1999: 3).

Fıkralar, genellikle halkın ortak tecrübelerinden, tarihsel olaylardan ve sosyal geleneklerden esinlenerek ortaya çıkan kısa anlatılardır. Bu anlatılar, alegorik ve simgesel öğeleri kullanarak toplumsal gerçeklikleri mizahi bir dille yorumlar. Fıkraların merkezinde sıkça, toplumun çeşitli kesimlerinden kahramanlar yer alır; ancak en bilinenleri, halk kahramanları ve toplumsal figürler etrafında cereyan eder. Türk kültüründe Nasreddin Hoca, İncili Çavuş gibi bilge kişilikler, halkın ahlaki değerlerini, toplumsal çelişkilerini ve insan doğasını ironik bir üslupla ele alır.

Her fıkra tipi, belirli bir sosyal çevreyi, tip tipini veya olayı temsil eder ve bu sayede toplumun geniş bir yelpazesini kapsar. Ayrıca, her fıkra tipi, anlatıldığı dönemin ve çevrenin sosyo-kültürel koşullarına göre şekillenebilir Erman Artun'un da vurguladığı üzere, Türk fıkra anlatma geleneği, belirli bir fıkra tipini oluşturan veya belirli bir fıkra tipine dâhil olan fıkraların Türk kültürünün somut bir ifadesidir. Fıkradaki tipler ve çevreler, anlatım süresince değişiklik gösterebilir, bu durum ise fikranın yeni bir kimlikle oluşmasına olanak sağlar. Ayrıca, bazı fıkralar, geçmişte gerçekleşen olaylara dayanabilirken, diğerleri uygun bir zemin bulduklarında yeni bir fıkra tipine bağlanabilir ve bu da onların yeni bir "renk" kazanmalarını sağlar (Artun, 2011: 4).

Daha önce de ifade edildiği üzere, Türk halk edebiyatında fıkra türünün Nasreddin Hoca'dan sonra en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen İncili Çavuş, Osmanlı döneminin sosyal ve kültürel yapısını mizahi bir dille eleştiren fıkralarıyla tanınır. İncili Çavuş, genellikle devlet erkani ve halk arasındaki etkileşimleri ironik bir perspektifle yansıtan, dönemin toplumsal çelişkilerini ve bürokratik absürtlüklerini alaycı bir üslupla sergileyen bir fıkra tipidir. Bu bağlamda, Nurettin Albayrak, İncili Çavuş fıkralarının genellikle hikâyeye niteliğinde olduğunu ve geleneksel fıkra ölçülerini aştığını ifade etmektedir. Albayrak'a göre, Süleyman Tevfik (Zorluoğlu) tarafından ilk kez derlenen bu fıkralar, kısa ve yoğun anlatım tekniğinden uzaklaşarak daha uzun hikâyeler şeklini almıştır. Bu nedenle, İncili Çavuş fıkralarının tam anlamıyla bir fıkra tipine oturmadığını belirtmektedir (Albayrak, 2024).

Anlatımı yoğun bu fıkralarda şahıs çeşitliliği de zengindir. İncili Çavuş'un yanı sıra padişah, saray görevlileri ve halkın çeşitli kesimlerinden insanlar ile olağanüstü varlıklar ve çeşitli hayvanlar da yer alır. İncili Çavuş ile etkileşime giren veya onunla karşı karşıya gelen bu varlıklar, fıkradaki olayların ilerlemesine yardımcı olur. Ayrıca, İncili Çavuş'un eleştirel bakış açısını belirginleştirerek, iletmek istenen mesajın ortaya

çıkmasına katkıda bulunurlar. Bu noktada, Şeref Boyraz'ın belirttiği gibi, fıkra geleneğinin genelinde olduğu gibi, İncili Çavuş fıkralarında da şahıs kadrosu oldukça zengindir. Gerçek hayatta karşılaştığımız çeşitli insan tiplerinin bu fıkralarda yer alması, fıkraların geniş kitleler tarafından benimsenmesini sağlar (Boyraz, 1996: 80).

Fatma Ahsen Turan'a göre de İncili Çavuş fıkralarındaki şahıslar, İncili'nin yaşadığı çevrede yer alan, hayatının çeşitli safhalarında birlikte olduğu, toplumun muhtelif kesimlerinden kişilerdir. Fıkraların şahıs kadrosunun merkezinde İncili Çavuş yer alır, fıkraların değişmez kahramanıdır. Her bir fıkra İncili ve İncili Çavuş'un muhatabı olan şahıs etrafında oluşur (Turan, 2008: 31).

Aydın Oy'a göre, İncili Çavuş fıkraları, Anadolu'nun bazı unsurlarını taşısa da özellikle XVII. yüzyıl İstanbul'unun çeşitli meslek gruplarından insanları ve şehrin Boğaziçi'nden Balat'a uzanan geniş coğrafyasını ve tarihini anlatır. Bu eserler, her okuyuşumuzda, ilk bakışta fark etmediğimiz yeni detaylar ve manzaralar sunan bir fıkra albümü gibidir (Oy, 1987: 108).

İncili Çavuş fıkralarına dair derleme çalışmaları, farklı dönemlerde ve çeşitli yazarlar tarafından gerçekleştirilmiş olup, İncili Çavuş fıkralarının anlaşılması ve bu kültürel mirasın korunmasında önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda, İncili Çavuş fıkralarının derlemesini yapan araştırmacı ve yazarlar, kronolojik olarak şu şekildedir: Süleyman Tevfik Zorluoğlu, *İncili Çavuş* (1918, 1923, 1939), Daniş Remzi Korok, *İncili Çavuş Lâtifeleri I, II* (1940), N. Sanerk, *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikâyeleri* (1943), Firûzan Gediz, *İncili Çavuş ve Hikâyeleri*, Şaka Neşriyatı (haz.), *İncili Çavuş* (1944), Firuzaga, *İncili Çavuş'un En Güzel Resimli Latifeleri I ve II* (1966), Mustafa Koç, *Yaşam Öyküsü ve Fıkralarıyla İncili Çavuş* (1977), Erdoğan Tokmakçioğlu, *Bütün Fıkralarıyla İncili Çavuş* (1983), Mehmet H. Ermiş, *En Güzel İncili Çavuş Bekri Mustafa Fıkraları* (1999), Tahir Galip Seratlı, *Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa* (2004), Fatma Ahsen Turan, *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş* (2008).

Bu çalışmada, İncili Çavuş'un fıkralarındaki şahıs kadrosunun sınıflandırılması için, yukarıda belirtilen eserlerden yararlanılmıştır. Milli Kütüphane'de DNO59851 numarasıyla kayıtlı olan Süleyman Tevfik, *İncili Çavuş: Mumaileyhin Zebanzed Olan Letaiifi Havi* (1923), Remzi Daniş Korok, *İncili Çavuş Latifeleri* (1940) ve Necati Sanerk, *İncili Çavuş'un En Güzel Resimli Latifeleri* (1943) adlı eserlerden seçilmiş 100 fıkra bu çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bu çalışmada, şahıs kadrosunun sınıflandırılması için Dursun Yıldırım'ın *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları* (1999) adlı eserinde yer alan şahıs tasnifi esas alınmıştır. İncili Çavuş fıkralarının şahıs kadrosu, Devlet adamları ve bürokratlar, İncili Çavuş'un ailesi, dini kişiler, hayvanlar ve diğer şahıslar olarak 5 ana başlıkta ve önem sırasına göre alt başlıklarla incelenmiştir. Parantez içindeki alıntılar, tezde ekler bölümünde yer alan fıkra metinlerinin kaynaklarını belirtmektedir.

1. Devlet Adamları

Osmanlı İmparatorluğu'nda devlet adamları, bürokrasinin katı hiyerarşik yapısı ve merkeziyetçiliğinden kaynaklanan otoriter ve uzak figürler olarak algılanmaktaydı. Padişahın mutlak egemenliği ve devlet adamlarının geniş yetkileri, halk ile devlet arasında derin bir uçurum yaratmıştı. Halk, bu figürleri genellikle adaletten uzak, rüşvet ve yolsuzlukla iç içe ve kendi çıkarlarını halkın ihtiyaçlarından üstün tutan kişiler olarak görüyordu. 16. yüzyıldan itibaren artan bürokratik yozlaşma ve bozulma, bu algıyı daha da pekiştirmiştir

16. yüzyılın sonları ve 17. yüzyılın başlarında hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de Avrupa'da devlet adamlarına yönelik halk algısında bir değişiklik baş göstermiştir. Başta saygıdeğer pozisyonlarda bulunan bu kişiler, zamanla halkın beklentilerini karşılayamama ve adaletsizlik yapma suçlamalarıyla eleştirilir hale gelmiştir. Mumcu'nun belirttiğine göre, bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda rüşvet olayları öylesine artmıştır ki, İngiliz Elçisi Henry Lello'nun Venedik Dükü'ne aktardığı gibi, devletin her kademesine nüfuz etmiş ve Sultan İbrahim döneminde şimdiye dek eşi benzeri görülmemiş bir düzeye ulaşmıştır. Bu yaygın rüşvetçilik, şeri hukuk ve milli gelenekler gibi devlet yönetiminin temelini oluşturan unsurların önemini azaltmıştır (Mumcu, 2005: 85). Bu durum, devlet adamlarının halk nezdindeki itibarlarının sarsılmasını ve eleştirilmesini artırmıştır.

İncili Çavuş fıkraları, halkın sesini yansıtarak dönemin siyasi ve sosyal koşullarına ışık tutar ve devlet adamlarının eleştirilmesi, halkın değişen algısını ve artan hoşnutsuzluğunu ortaya koyar. Halk, devlet adamlarından adalet, liyakat ve halkın refahını gözetmelerini beklerken, fıkralarda bu beklentilerin karşılanmadığı görülmektedir.

1.1. Padişahlar

16. yüzyılın sonlarına kadar, Osmanlı padişahlarının güçlü ve karizmatik liderliği altında, imparatorluk siyasi, askeri ve ekonomik olarak zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde, Kanuni Sultan Süleyman, I. Selim ve III. Murad gibi padişahlar, fetihlerle imparatorluğun sınırlarını genişletirken, merkezi otoriteyi de sağlamlaştırılmışlardır. Ancak 17. yüzyılın başları itibarıyla, artan ekonomik ve siyasi sorunlar sonucunda padişahların otoritesi zayıflamış ve ayanlar, eyaletlerde ve sancaklarda devletten bağımsız olarak eşkıya bir güç haline gelerek öne çıkmaya başlamıştır. (Özkaya, 1994: 114). Bu zayıflama, İncili Çavuş fıkralarında dile getirilen padişah imajı ile de örtüşmektedir. Fıkralarda, padişahlar, Osmanlı devlet yapısının en üst düzey temsilcileri olarak tasvir edilirken, İslam hukukuna dayalı mutlak monarşinin başı olarak siyasi, askeri ve dini otoritenin nihai kaynağı olmaları vurgulanır. Bu tasvir, padişahların sadece devlet işleriyle ilgilenen otorite figürleri olmalarının ötesinde, insani yönleri ve halkla olan etkileşimlerine de dikkat çeker. Böylece, padişahların güçlü liderlik rollerinin yanı sıra, sosyal ve kültürel hayata aktif olarak katıldıkları ve halkla iletişim kurdukları, hatta zaman zaman mizahi durumlara dâhil oldukları bir perspektif sunulur.

1.1.1. III. Sultan Mehmet

İncili Çavuş fıkralarında III. Sultan Mehmet (Korok, 1940: 38-43). İncili Çavuş'un bir dönem musahibi (sohbet arkadaşı, nedimi) olarak öne çıkar. Padişahın onu bu göreve getirmesi, İncili Çavuş'un hazırcıya, zekâna ve nüktedanlığına verdiği değeri gösterir. Ayrıca padişahın halktan biriyle sohbet etmesi, halkın nabzını tutmak ve onların düşüncelerini anlamak istediğine işaret eder. Böylece İncili Çavuş'un halkla padişah arasında bir köprü vazifesi görülür.

1.1.2. III. Murat

İncili Çavuş fıkralarında III. Murat (Korok, 1940: 38-43). Dönemin padişahı olarak tasvir edilir. Fıkralarda, İncili Çavuş'un bir dönem III. Sultan Murat'ın musahibi belirtilir. İncili Çavuş, halktan biri olarak padişaha halkın sorunlarını, isteklerini ve beklentilerini aktarır. İncili Çavuş'un padişaha sunduğu farklı bakış açıları ve eleştiriler, III. Murat'ın kişisel gelişimine ve öz farkındalığına katkıda bulunur. Padişah, İncili Çavuş'un sözlerini dikkate alarak kendi düşünce ve davranışlarını sorgular, hatalarını görme ve kendini geliştirme imkânı yakalar.

1.1.3. IV. Murat

İncili Çavuş fıkralarında, IV. Murat (Korok, 1940: 54-57). Dönemin padişahı olarak ele alınır. Bu anlatılarda, IV. Murat, İncili Çavuş'un davranışlarını dikkatle izleyen ve onun eylemlerinden önemli dersler çıkaran bir tip olarak betimlenir. IV. Murat'ın, İncili Çavuş'un davranışlarından öğrenim sağlayarak öz-farkındalığını geliştirdiği gösterilir. Bu temsil, ideal bir liderin halkından öğrenme ve bilgelikle yönetme prensiplerini vurgular. Ayrıca, yönetici ile halk arasındaki ilişkinin karşılıklı saygı ve öğrenme temelleri üzerine inşa edilmesi gerektiğini belirtir. Bu bağlamda, İncili Çavuş fıkraları, liderlik ve yönetim üzerine derinlemesine bir perspektif sunar ve etkili bir liderin halkının deneyimlerinden ve perspektiflerinden nasıl faydalanması gerektiğine dair önemli mesajlar içerir.

1.1.4. Kanuni Sultan Süleyman

İncili Çavuş fıkralarında, Kanuni Sultan Süleyman (Korok, 1940: 3-6). Dönemin padişahı olarak ele alınır. Kanuni Sultan Süleyman'ın İncili Çavuş ile kurduğu yakın ilişki, padişahın halkla olan güçlü bağına sembolize eder. İncili Çavuş, padişah ile halk arasında bir köprü vazifesi görülür. Onun mizahi üslubu ve cesur eleştirileri sayesinde, Sultan Süleyman toplumun nabzını tutar, halkın sorunlarını ve beklentilerini daha iyi anlar. İncili Çavuş'un ince dokundurularıyla, padişaha toplumsal adaletsizlikler ve aksaklıklar hatırlatılır. Bu sayede, Sultan Süleyman daha adil, duyarlı ve halkın ihtiyaçlarına önem veren bir yönetim anlayışı benimser.

1.1.5. Sokullu Mehmet Paşa

İncili Çavuş fıkralarında, Sokullu Mehmet Paşa (Korok, 1940: 36-38). Zekâsı, hazırcevaplığı ve nüktedanlığıyla dikkat çeken bir devlet adamı olarak tasvir edilir. Fıkralarda, Paşa'nın karşılaştığı güçlükleri ve sorunları esprili bir üslupla çözmesi, onun pratik zekâsını ve mizahi yönünü yansıtmaktadır. Örneğin, kızlar ağasının rahatsız edici sorularından kurtulmak için ağaya zekice ve nükteli cevaplar vermesi, Paşa'nın zor durumların üstesinden gelmedeki ustalığını gözler önüne sermektedir.

1.1.6. Sultan Ahmet

İncili Çavuş fıkralarında Sultan Ahmet (Korok, 1940: 43-47); (Çeşit Kitabevi, 1965: 8-9). Hem otoriter hem de zekice çözümlere ve mizaha açık bir lider olarak tasvir edilir. İncili Çavuş'un planlarını takdir etmesi, onun esnekliğini, hoşgörüsünü ve yaratıcılığı değerlendirme kapasitesini gösterir, bu da onun farklı perspektiflere açık bir yönetici olduğunu belirtir.

Sultan Ahmet'in İncili Çavuş ile etkileşimi, adaletli yönetim anlayışını ve halkın refahına verdiği önemi vurgular, sağlıklı bir lider-halk ilişkisi kurulmasına olanak tanır. Ayrıca, mizah anlayışı onun insani yönünü sergiler ve yöneticilerin halkla empati kurabilmesinin önemine işaret eder.

1.1.7. Sultan Selim

İncili Çavuş fıkralarında Sultan Selim (Korok, 1940: 26-31); (Sanerk, 1943: 28). Adaletli ve hakkaniyet odaklı bir lider olarak betimlenir. Liderlik özellikleri, kriz anlarında bile mizahi bir yaklaşım sergileyebilmesi ve espritüel ile öne çıkar. Sultan Selim'in, İncili Çavuş'un zekice eleştirilerine ve nüktelerine verdiği olumlu tepkiler, onun güçlü liderlik vasıflarını pekiştirir. Padişahın, öfkesini kontrol altında tutabilmesi ve sabırla hareket etmesi, olgun ve dirayetli bir yönetici olduğunu gösterir. Ayrıca, Sultan Selim'in mizahı benimsemesi, halkla etkili iletişim kurabilme ve empati yeteneğinin altını çizer.

Sultan Selim'in fıkralardaki temsili, mizahın toplumsal ve siyasi işlevlerine de vurgu yapar. Padişahın, İncili Çavuş'un eleştirilerini ve uyarılarını mizahi bir dil ile sunmasına olanak tanınması, farklı görüşlere açıklığı ve eleştiriye yapıcı bir şekilde değerlendirme kapasitesini ortaya koyar. Bu, mizahın toplumsal gerilimleri hafifletme ve insanları birbirine yakınlaştırma gücüne işaret eder.

Sonuç olarak, İncili Çavuş fıkralarında padişahlar genellikle adil, hoşgörülü ve hazırcevap bir şekilde resmedilir. Padişahlar halkın dertlerini dinler, zor durumda olanlara yardım eder, zekice ve nüktedan cevaplar verir. Fıkralarda padişahların mutlak otoritesi vurgulanmakla birlikte, bu otorite keyfiyete dayanmaz. Padişahlar yasalara ve törelere bağlıdır, kararlarında adalet ve hakkaniyet gözetirler. Halkın şikayetlerini ciddiye alır, yanlış uygulamaları düzeltmek için çaba harcarlar. Öte yandan padişahlar da sıradan insanlar gibi hatalar yapabilir, kandırılabilir. Ancak sonunda hakikati görüp doğru olanı yapmaya çalışırlar. Kimi zaman İncili Çavuş'un zekice sözleri sayesinde gerçekleri fark ederler. Padişahlar cömert ve bonkördür, ihtiyaç sahiplerine yardım elini uzatırlar. Halkın refahını önemser, zorda kalanın yardımına koşarlar. Haksızlığa ve zulme karşı tavır alırlar. Sonuç olarak İncili Çavuş fıkralarında idealize edilmiş, olumlu vasıflarla donatılmış "adil hükümdar" portresi çizilir. Padişahlar devletin ve milletin selameti için çalışan, halkın dertlerine derman arayan, zekâsı ve hazırcevaplığıyla öne çıkan kişilerdir. Bu yönleriyle halkın gözünde saygın ve sevilen bir konumdadırlar.

1.2. Yabancı Devlet Adamları

İncili Çavuş'un maceraları aracılığıyla anlatılan yabancı devlet adamları ile ilgili fıkralar, Osmanlı İmparatorluğu'nun uluslararası arenada nasıl bir rol oynadığına dair değerli bilgiler sunar. Örneğin, Fransa Kralı ile ilgili anekdotlar, Osmanlı'nın Batı Avrupa ile olan ilişkilerini ve bu ilişkilerin zaman zaman rekabet, zaman zaman ise iş birliğine dayalı karmaşık yapısını sergiler. 16. yüzyılda Fransa ile Osmanlı arasındaki ittifak, iki devletin de Habsburg hakimiyetine karşı çıkan ortak çıkarları temelinde şekillenmişti (Yıldız, 2013: 66). Bu siyasi manevra, İncili Çavuş fıkralarında ele alınan mizahi etkileşimlerle zenginleştirilerek, dönemin diplomasisine insanî bir bakış açısı kazandırır.

Şah Abbas ve Şah İsmail gibi İran hükümdarları ile ilgili fıkralar, Osmanlı-İran ilişkilerinin dinamiklerini yansıtır. 16. ve 17. yüzyıllarda, Osmanlı İmparatorluğu ile Safevî Devleti arasında sık sık gerilimler ve savaşlar yaşanmıştır. Bu dönemde, iki büyük İslam devleti arasındaki rekabet hem siyasi hem de dini bir boyut kazanmıştır. İncili Çavuş fıkraları, bu gerilimli ilişkiyi mizahi unsurlarla işleyerek, tarihsel olaylara farklı bir perspektiften bakma imkânı sunar.

1.2.1. Fransa Kralı

Fransa Kralı, İncili Çavuş fıkralarında (Turan, 2008: 127-128). Yargılayıcı ve yüzeysel bir tavırla betimlenmektedir. Özellikle, İncili Çavuş'un yamalı elbiselerine ilişkin ilk izlenimlerine dayanarak, Osmanlı'nın daha uygun bir elçi gönderememiş olduğu sonucuna varması, Kral'ın dış görünüş temelli değerlendirmelere eğilimli olduğunu açıkça gösterir. Bu durum toplumda statü ve görünüşe verilen aşırı önemin eleştirisini yansıtmaktadır. Kral'ın bu tür yüzeysel değerlendirmeleri, bireylerin dışsal özelliklere ve maddi değerlere odaklanarak, kişilerin gerçek değerini ve yeteneklerini ihmal etme eğilimlerini vurgulamaktadır.

1.2.2. Şah Abbas

İncili Çavuş fıkralarında Şah Abbas (Korok, 1940: 38-43). Gösterişli ve gururlu bir hükümdar olarak betimlenirken bir yandan da sağduyulu liderlik özellikleriyle öne çıkar. Fıkralar, Şah Abbas'ın zenginliğini ve sarayının ihtişamını sergileme arzusunu vurgulayarak, onun gösteriş düşkünlüğü ve kibrini eleştirir. Sarayını ziyaretçilere göstermesi ve değerli tahtını her odada sergilemesi, liderlik anlayışında şatafat ve gösterişin yerini belirginleştirir. Bu, Şah Abbas'ın kişisel zaaflarını ve gururunun boyutlarını da gözler önüne serer.

Diğer yandan, Şah Abbas'ın adaletli ve dengeli bir lider olduğunu gösteren anlar da fıkralarda yer alır. İncili Çavuş'un bir olayı açıklamasını sabırla dinlemesi ve durumu tam olarak anlamadan öfkeye kapılmaması, onun adalet anlayışını ve sağduyulu yaklaşımını gösterir. Şah Abbas'ın olayları derinlemesine inceleme ve gerçekleri öğrenme çabası, onun adaletli bir yöneticiliğini vurgular.

1.2.3. Şah İsmail

İncili Çavuş fıkralarında Şah İsmail (Koz, 1995: 342). Alaycı bir tip olarak betimlenir. Onun, İncili Çavuş'a bozuk yumurta ile hazırlanan yemekle yapılan şaka, mizahi ve alaycı doğasını sergiler. Bu davranış, aynı zamanda İncili Çavuş'un zekasını ve çevikliğini öne çıkarırken, güç dinamikleri ve statü farklılıkları arasındaki etkileşimi yansıtır. Şah İsmail'in üstün konumu ona alay etme özgürlüğü tanısa da İncili Çavuş'un zekâsı bu güç dengesini dengeleyerek, gerçek değerini kişisel niteliklerde bulunduğunu vurgular.

Osmanlı padişahlarının İncili Çavuş fıkralarında olumlu bir şekilde tasvir edilmesi, Osmanlı yönetiminin adalet, bilgelik ve halkla etkili iletişim gibi değerler üzerinden kendini diğer devletlerin yönetimlerinden üstün konumlandığını göstermektedir. İncili Çavuş'un zekâsı ve hazırcevaplığı, Osmanlı padişahları tarafından takdir edilir ve yüksek değer verilir. Bu durum, Osmanlı yönetiminin, ideal bir düzeyde olsa dahi, halkın sesine değer veren ve çeşitlilik içeren görüşlere açık bir yapıya sahip olduğu izlenimini oluşturur.

Bununla birlikte, bu tasvirlerin tarihsel gerçeklikleri eksiksiz bir şekilde yansıttığını iddia etmek zordur. Fıkralar, daha çok Osmanlı toplumunun kendi kimliğini ve değerlerini nasıl algıladığına, ayrıca diğer kültürlerle olan ilişkilerini nasıl yorumladığına dair önemli ipuçları sunar. Bu anlatılar, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi ve kültürel hegemonya iddialarını destekleyen bir söylem oluşturur ve halkın bu ideolojiyi içselleştirmesine katkı sağlar.

Sonuç itibarıyla, İncili Çavuş fıkralarındaki yabancı padişahlar ve Osmanlı padişahlarının temsili, Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi değerlerini, yönetim anlayışını ve diğer devletlerle olan ilişkilerini yansıtan önemli bir kültürel ve siyasi gösterge olarak değerlendirilebilir. Bu temsiller, dönemin siyasi ve kültürel dinamiklerini mizahi bir dil aracılığıyla ele alarak, Osmanlı toplumunun kendi kimliğini ve değerlerini nasıl şekillendirdiğine dair değerli bilgiler sunmaktadır.

İncelenen fıkralarda adı geçmeyen padişahlar, genel olarak hükümdarlık figürünü simgelemekte ve İncili Çavuş ile gerçekleştirdikleri diyaloglar üzerinden dönemin toplumsal ve siyasi sorunlarını yansıtmaktadırlar.

1.3. Sadrazam ve Vezirler

Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapısında sadrazam ve vezirlerin merkezi rolleri, Peter Burke'nin "*Krallar hata yapmaz, sadece 'kötü danışmanlar' tarafından yanlış yönlendirilirler.*" (Burke, 1996: 177) şeklindeki tespitleriyle bir paralellik gösterir. Padişahın vekili olan sadrazam, devletin tüm işlerinde nihai sorumluluğu taşıırken, vezirler özelleşmiş alanlarda sadrazamın gözetiminde görevlerini yerine getirirlerdi. Bu sistem, Osmanlı'nın geniş topraklar üzerinde etkin yönetimini sağlarken, İbrahim Paşa gibi etkili liderler merkeziyetçi yönetimi güçlendirmişlerdir. Ancak 17. yüzyılda yaşanan rüşvet ve idari bozukluklar, yönetimdeki danışmanlık zafiyetlerini ve potansiyel yanlış yönlendirmeleri ortaya koymuştur.

İbrahim Paşa'nın ele alındığı bir fıkrada, paşanın otoriter ve merhametsiz tavırları eleştirilir. Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı olan ve 1536 yılında idam edilen İbrahim Paşa'nın, gücünü kötüye kullandığı ve padişahın otoritesini tehlikeye sokacak derecede güç kazandığı iddiaları, fıkrada onun negatif niteliklerinin öne çıkarılmasıyla eleştirel bir perspektife taşınır.

Diğer yandan, ismi belirsiz bir sadrazamın halkın derdine çare aradığı ve İncili Çavuş'un önerilerine değer verdiği fıkralar, olumlu liderlik vasıflarını yansıtır. Bu fıkralar, Osmanlı yönetiminde adaletin, halkla iletişimin ve çeşitliliğe açık olmanın altını çizer.

1.3.1. İbrahim Paşa

İncili Çavuş fıkralarındaki İbrahim Paşa tipi (Sanerk, 1943: 21-22). Kanuni Sultan Süleyman döneminin sadrazamı olarak ve dönemin güçlü devlet adamlarından biri olarak ön plana çıkar. İncili Çavuş'un eleştirileri aracılığıyla, İbrahim Paşa'nın servet ve ihtişamına karşın alçakgönüllülüğün önemi ve gösterişin bireysel değeri artırmadığı mesajı verilir. Bu fıkralar, iktidar ile halk arasındaki ilişkileri yansıtan ve eleştirel bir bakış açısı sunan edebi bir yapıya sahiptir.

İbrahim Paşa ile İncili Çavuş arasındaki diyaloglar, halkın iktidara karşı duruşunu ve eleştirel bakışını simgelerken, İbrahim Paşa'nın İncili Çavuş'un zekâsına ve fikirlerine duyduğu hayranlık, yönetici sınıfın halkın sesine değer vermesi gerektiğinin önemini vurgular.

1.3.2. Sadrazam

İncili Çavuş fıkralarındaki sadrazam tipi (Korok, 1940: 19-20). Liderlik vasıfları açısından çelişkili bir profil sergiler. Bir yandan, zenginliğine rağmen cimri ve bencil bir yaşam sürerek, bu tutumu çevresine de dayatmasıyla adaletsiz bir liderlik anlayışını temsil eder. Bu, özverili ve adil liderlik prensipleriyle çelişir. Diğer yandan, siyasi zekâsı ve stratejik düşünme kabiliyetiyle olumlu bir liderlik özelliği gösterir. Ancak, bu yeteneklerini kişisel sıkıntılarını gidermek için kullanması, liderlik vasıflarını şahsi menfaatler doğrultusunda kullandığına dair eleştirilere yol açar. Sadrazamın portresi, liderlik ve güç kullanımındaki etik ikilemleri vurgular.

1.3.3. Vezir

Vezir, İncili Çavuş fıkralarında (Ermiş, 1999: 76). Sınırlı bir şekilde yer almasına rağmen önemli bir role sahiptir. Fıkrada geçen vezir, acımasızlık ve zulmü temsil eden bir figür olarak öne çıkar. Onun en belirgin özelliği, merhametsiz ve düşüncesiz doğasıdır. Vezirin bu olumsuz nitelikleri, fıkranın ana teması olan adalet ve haksızlık kavramlarını vurgulamak için kullanılır. Vezirin bahçedeki incir ağacını kesmek istemesi, onun bencil ve duyarsız tutumunu gözler önüne serer. Bu durum, vezirin kendi çıkarları uğruna başkalarına zarar vermeye hazır olduğunu gösterir.

Vezir tipinin psikolojik ve sosyolojik özellikleri, dönemin yönetici sınıfının eleştirisini yansıtır. Vezirin acımasız ve zalim davranışları, gücü elinde bulunduran kişilerin nasıl yozlaşabileceğini ve adaletsizliğe yol açabileceğini vurgular. Bu tipin, İncili Çavuş ile olan etkileşimi, fıkralardaki güç dinamiklerini ve sosyal hiyerarşiyi ortaya koyar. Vezirin İncili Çavuş'a karşı takındığı tavır, dönemin

toplumsal yapısındaki eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri yansıtır. Aynı zamanda, vezirin tipi aracılığıyla, fıkralar toplumsal eleştiri yapma ve haksızlıklara dikkat çekme işlevi görür.

1.4. Bürokratlar ve Görevliler

Osmanlı İmparatorluğu, 16. yüzyılın sonlarından itibaren bir dizi siyasi, ekonomik ve sosyal sorunla karşı karşıya kalmıştır. Merkezi otoritenin zayıflaması, taşradaki güç odaklarının yükselmesi ve yönetici sınıfın yozlaşması gibi gelişmeler, bürokrasinin işleyişini olumsuz etkilemiştir. Liyakate dayalı atama sistemi yerini giderek artan bir kayırmacılığa bırakmış, rüşvet ve yolsuzluk gibi sorunlar yaygınlaşmıştır. Bu durum, halkın devlete ve yöneticilere olan güvenini sarsmış ve toplumsal hoşnutsuzluğu artırmıştır.

Bu bağlamda İncili Çavuş fıkralarında bürokratların olumsuz özelliklerle temsil edilmesi, bu tarihsel arka planı yansıtır. Fıkralarda kibir, öfke, adaletsizlik, liyakatsizlik ve yetersizlik gibi vasıflarla betimlenen bürokratlar, dönemin yönetim anlayışındaki aksaklıkları ve toplumsal algıyı ortaya koyar. İncili Çavuş'un zekâsı ve hazırcevaplığı karşısında bürokratların aciz kalması, halkın yöneticilere karşı eleştirel bakış açısını yansıtır.

1.4.1. Harbiye Nazırı

İncili Çavuş fıkralarında Harbiye Nazırı (Tevfik, 1923: 112-114; Kılıç, 2022: 244-248). Liderlik ve iş birliği yetenekleriyle öne çıkar. Mizahi bir planı hızla destekleyip uygulayan Nazır, esneklik ve alışılmadık fikirlere açıklığı ile dikkat çeker. Bu durum, onun geniş vizyonunu ve pratik zekasını yansıtır. İncili Çavuş ile iş birliği, liderlerin astlarıyla etkileşimin ve ekip çalışmasının önemini vurgular.

14.2. Vali

İncili Çavuş fıkralarında (Tevfik, 1923: 117-120; Kılıç, 2022: 254-260). Zenginlik ve gururunu liderlik yeteneğiyle karıştıran bir adamın vali olma çabası, liderlik vasıflarının önemini vurgular. Bu kişi, gerçek yeteneklerini aşırı değerlendirerek ve hırsının peşinden giderek, uygun olmadığı bir makama talip olur. İncili Çavuş'un uyarılarını dikkate almayan bu adam, halkın önünde itibarını kaybeder.

Vali adayının karşılaştığı durum, liderlerin bilgelik, alçakgönüllülük ve sağduyu gibi özelliklere ihtiyaç duyduğunu gösterir. Kendi sınırlarını bilmeyen ve halkın görüşlerine kapalı olan bu kişi, kendi eksikliklerinin kurbanı olur. İncili Çavuş'un fıkrası, liderlerin halkın desteğini ve saygısını kazanmak için çaba göstermesi gerektiğini ve halk zekâsı ile sağduyunun, yöneticilikte aranan değerler olduğunu hatırlatır.

1.4.3. Silahdar Ağa

Silahdar Ağa, İncili Çavuş fıkralarında (Tevfik, 1923: 21-23; Kılıç, 2022: 62-66); (Korok, 1940: 3-6). Öfkeli ve hiddetli bir kişilik olarak tasvir edilir. Özellikle İncili Çavuş'un kendisini ayıya benzetmesi üzerine sert tepki göstermesi ve onu merdivenlerden aşağı atması, mizah anlayışından yoksun olduğunu ve eleştirilere tahammül edemediğini gösterir.

Silahdar Ağa'nın bu davranışları, liderlik vasıflarındaki eksiklikleri yansıtır. Gücünü ve otoritesini korumak adına şiddete başvurması, otoriter bir yönetim anlayışının göstergesidir. Astlarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirmek yerine baskıcı bir tutum sergilemesi, etkili bir lider olmaktan uzaklaştırır.

1.4.4. Karakol Amiri

İncili Çavuş fıkralarında karakol amiri (Tevfik, 1923: 137-141; Kılıç, 2022: 137-141). Liderlik, karar verme, hoşgörü ve adalet gibi özellikleriyle öne çıkar. İstanbul'a yabancı olan ve dolandırılan İncili Çavuş'a yönelik yaklaşımı, amirin olayları derinlemesine analiz etme ve konteksti değerlendirme yeteneğini, adalet ve hoşgörü anlayışını sergiler. Durumun özgüllüğünü dikkate alarak, katı kurallardan ziyade insani ve yapıcı bir yol seçer.

Karakol amirinin İncili Çavuş'u gelecekte daha dikkatli olması konusunda uyarısı, koruyucu ve eğitici liderliğini vurgular. Bu, amirin suçluları sadece cezalandırmakla kalmayıp, bireylerin gelişimine ve iyileşmesine de katkıda bulunduğunu gösterir. Karakol amirinin temsili, adaletin yanı sıra hoşgörü ve empatiyi de kapsayan bir yöneticilik anlayışının önemini ortaya koyar.

1.4.5. Kaymakam

İncili Çavuş fıkralarında kaymakam (Tevfik, 1923: 110-112; Kılıç, 2022: 240-244). Zalimlik, cehalet ve kibirlilik gibi olumsuz liderlik nitelikleriyle ele alınır. Halkı sömüren bu tutumu, gücün kötüye kullanımını ve halkın refahını kendi çıkarları için feda etmeyi simgeler. Kaymakam figürü, adaletsiz ve baskıcı yönetim biçimlerine yönelik bir eleştiriyi temsil eder, kişisel egoyu ve ihtiyaçları halkın isteklerinin önüne koyar.

İncili Çavuş'un kaymakamı övüp sonrasında onun görevden alınmasını sağlaması, ironik bir eleştiriyi işaret eder. Bu, İncili Çavuş'un zekasını, eleştirel düşünme yeteneğini ve adaletsizliklere karşı çıkan toplumsal mücadelesini gösterir. Kaymakamın temsili, kötü yönetici profillerine yönelik eleştiriyi derinleştirirken, mizahın ve İncili Çavuş'un toplumdaki etkin rolünün önemini vurgular.

1.4.6. Kethüda

İncili Çavuş fıkralarında (Tevfik, 1923: 33-38, 153-157; Kılıç, 2022: 86-96, 326-334). Dürüstlük, adalet ve mizah anlayışıyla ön plana çıkar. Gerçekleri şeffaf bir şekilde ortaya koyar ve bilmediği şeyleri dürüstçe kabul eder, bu da doğruluğa olan bağlılığını gösterir. Olayları objektif bir şekilde değerlendirir ve adil kararlar alır. Mizah anlayışıyla, Karabet Ağa'nın şaşkınlığına esprili bir yanıt vererek hem insanî yönünü hem de duruma uygun davranış becerisini sergiler. Bu özellikler, kethüdanın zeki ve pratik bir lider olduğunu vurgular.

Sonuç olarak, İncili Çavuş fıkralarında bürokratlar, liderlik vasıfları açısından çeşitlilik gösterir: Harbiye Nazırı, karakol amiri ve kethüda gibi tipler iş birliği, adalet, hoşgörü, dürüstlük ve mizah anlayışı gibi olumlu özelliklerle öne çıkarken; silahdar ağa, kaymakam ve vali adayı gibi figürler kibir, öfke, adaletsizlik, liyakatsizlik ve yetersizlik gibi olumsuz niteliklerle eleştirilir. Bu çeşitlilik, İncili Çavuş fıkralarının, mizahi bir üslupla, liderlik anlayışları, kişilik özellikleri ve toplumla etkileşimleri üzerinden hem olumlu örnekler sunarak ideal liderlik vasıflarını vurgulamasını hem de olumsuz temsillerle dönemin yönetim anlayışındaki sorunlara ışık tutmasını sağlar.

1.4.7. Lala (Cafer Ağa)

İncili Çavuş fıkralarında, Cafer Ağa (Tevfik, 1923: 87-90; Kılıç, 2022: 194-200); (Korok, 1940: 3-6). Özgüveni yüksek bir tip olarak tasvir edilir. Fıkralarda, Cafer Ağa'nın kendine olan inancı ve cesaretiyle öne çıktığı görülür. Ancak, bu özgüven zaman zaman abartıya kaçır ve Cafer Ağa'nın zaafalarını ortaya çıkarır. Onun kontrolünü kolayca kaybetmesi ve devlet işlerinde gereken ciddiyeti gösterememesi, liderlik vasıflarındaki eksiklikleri yansıtır. Cafer Ağa'nın bu zayıf yönleri, İncili Çavuş tarafından ustaca kullanılır ve Cafer Ağa küçük düşürülür. Bu durum, özgüvenin yanı sıra, özdenetim ve sorumluluk bilincinin de bir liderde bulunması gereken önemli özellikler olduğunu vurgular.

Cafer Ağa'nın fıkralardaki temsili, gücün ve statünün doğru kullanılması gerektiğine işaret eder. Onun İncili Çavuş tarafından alt edilmesi, liderlerin zaafalarının ve hatalarının halk tarafından fark edildiğini ve eleştirildiğini gösterir. Bu durum, yöneticilerin sadece kendi çıkarlarını değil, toplumun yararını da gözetmesi gerektiğini hatırlatır. Aynı zamanda, Cafer Ağa'nın tipi üzerinden, gücün ve yetkinin sorumluluğu da beraberinde getirdiği mesajı verilir. Liderlik pozisyonundaki kişilerin, kendi eksikliklerinin farkında olması, bunları gidermek için çaba göstermesi ve halkın güvenini kazanması gerektiği vurgulanır. Böylece, Cafer Ağa'nın fıkralardaki yeri, etkili liderliğin ve yöneticilik anlayışının önemli unsurlarına dikkat çeker.

1.4.8. Kızlar Ağası

İncili Çavuş fıkralarında kızlar ağası (Tevfik, 1923: 21-23, 87-90; Kılıç, 2022: 62-66, 194-200). Zenginlik ve güç sahibi bir figür olarak görülür. Ancak, bu gücü ve serveti doğru kullanmadığı için savurganlık, gösteriş ve liderlik zaafaları ön plana çıkar. Kızlar ağasının saraydaki nüfuzu ve padişah nezdindeki konumu vurgulansa da bu gücün topluma nasıl yansıdığı sorgulanır. Fıkralardaki kızlar ağası tipi, zenginlik ve statünün doğru yönetilmesi gerektiğine, aksi takdirde bunların birer zaafa dönüşebileceğine dikkat çeker. Liderlik pozisyonundaki kişilerin sorumluluk sahibi olması, kaynakları akıllıca kullanması ve toplumun yararını gözetmesi gerektiğini hatırlatır. Böylece, güç ve servetin etik kullanımının önemi vurgulanır.

1.5. Elçiler

Osmanlı İmparatorluğu, stratejik coğrafi konumu ve kontrol ettiği geniş topraklar nedeniyle, tarih boyunca birçok devletle karmaşık diplomatik ilişkiler yürütmüştür. Bu ilişkiler, özellikle İmparatorluğun zirve dönemlerinde yoğun bir şekilde gelişmiş, 16. yüzyıl bu sürecin doruk noktasını temsil etmiştir. Bu dönemde, Avrupa'nın çeşitli ülkelerinden elçiler, İstanbul'a gelmiş ve Osmanlı padişahları tarafından ağırlandırılmıştır. Bu elçilik faaliyetlerinin en önemli örneklerinden biri, Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleşen Fransız elçisi Jean de La Forêt'in İstanbul'a gelişi ve ardından Osmanlı-Fransız ittifakının kurulmasıdır (Ceran, 2014: 410). Bu ittifak, dönemin diplomatik stratejilerinin bir yansıması olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki politik dengeler üzerindeki etkisini güçlendirmiştir.

Yabancı elçilerin Osmanlı sarayına gönderilmesi, kendi ülkelerinin çıkarlarını koruma ve Osmanlı ile ilişkileri geliştirme amacını taşıyordu. Elçiler, aynı zamanda diplomatik zekâ, müzakere becerisi ve kültürel duyarlılık gerektiren karmaşık görevler üstlenerek, iki taraf arasında bir köprü görevi görmüşlerdir. Bu süreçte, elçilerin sergiledikleri gösteriş ve ihtişam, hem kendi ülkelerinin güç ve zenginliğini temsil etmek amacı taşıyor hem de Osmanlı saray protokolüne uyum sağlama çabasını yansıtıyordu. Ancak, bu gösterişli davranışlar ve ihtişamlı yaşam tarzı, zaman zaman Osmanlı toplumu tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. İncili Çavuş fıkralarında elçiler, genellikle gösterişe ve maddi zenginliğe aşırı düşkün kişiler olarak tasvir edilir. Bu tasvirler, dönemin toplumsal algısını ve yabancı elçilerin Osmanlı toplumu içindeki imajını yansıtır

1.5.1. Elçi

İncili Çavuş fıkralarındaki elçiler (Tevfik, 1923: 112-114; Kılıç, 2022: 244-248); (Çeşit Kitabevi, 1965: 8-9); (Turan, 2008: 122). Maddi zenginlik ve dış görünüşe aşırı değer veren figürler olarak ele alınır. Bu tiplerin gösteriş ve ihtişama olan düşkünlüğü, fıkralarda eleştirel bir bakış açısıyla irdelenir. İncili Çavuş, elçilerin bu yüzeysel değerlendirmelerine karşı çıkararak, asıl değer zekâda, bilgilikte ve olgunlukta yattığını vurgular. Onun elçilerle etkileşimleri, bu kişilerin sığ bakış açılarını gözden geçirmelerine ve daha anlamlı bir perspektif kazanmalarına olanak tanır. İncili Çavuş'un bu tutumu, fıkraların, toplumsal değerler, bireysel gelişim ve kültürlerarası diyalog konularını evrensel bir çerçevede tartışmaya açtığını ve bir diplomatın gerçek niteliklerinin ne olması gerektiğini sorguladığını gösterir.

Sonuç olarak, İncili Çavuş fıkralarında yabancı elçilerin temsili, Osmanlı diplomasi tarihine ve dönemin toplumsal algılarına ışık tutan önemli bir unsurdur. Bu fıkralar, yabancı elçilerin rolünü ve davranışlarını mizahi bir dille ele alırken, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun uluslararası ilişkilerinin ve diplomatik faaliyetlerinin toplum tarafından nasıl algılandığını da yansıtır.

2. Ailesi

İncili Çavuş fıkralarında, İncili Çavuş'un aile yaşamına dair detaylar doğrudan verilmemekte, fıkraların odak noktası daha çok İncili Çavuş'un bireysel tipi, zekâsı ve hazırcevaplığı üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu durum, fıkraların İncili Çavuş'un kamusal kimliğine ve toplumsal etkileşimlerine öncelik verdiğini göstermektedir. Aile ile ilgili detayların azlığı, İncili Çavuş'un özel yaşamının fıkralarda ikinci planda kaldığını düşündürmektedir. Ancak, bazı fıkralar aracılığıyla dolaylı olarak İncili Çavuş'un ailesi hakkında bilgi edinilebilmesi, onun özel yaşamının da fıkraların bağlamında bir rol oynadığını göstermektedir. İncilenen fıkralarda İncili Çavuş'un annesi, büyükannesi, babası, kardeşi ve eşi yer almaktadır.

2.1. Annesi ve Büyükannesi

İncili Çavuş fıkralarında, İncili'nin annesi ve özellikle büyükannesi (Tevfik, 1923: 95-98; Kılıç, 2022: 210-216). Onun muzipliklerine maruz kalan önemli figürler olarak tasvir edilir. Fıkralarda, İncili Çavuş'un büyükannesine yaptığı şakaların ve muzipliklerin ayrıntılarına yer verilir. Bu durum, İncili Çavuş'un çocukluğundan itibaren zeki ve hazırcevap kişiliğinin oluşmaya başladığını gösterir.

İncili Çavuş'un annesi ve büyükannesi ile olan etkileşimleri, aile içi dinamikleri ve nesiller arası ilişkileri yansıtır. Büyükannenin İncili'nin muzipliklerine hedef olması, geleneksel aile yapısında büyüklere gösterilen saygı ve sevginin yanı sıra, mizahi bir unsur olarak da kullanılır. Annesi ve büyükannesinin İncili'nin davranışlarına karşı sabırlı ve anlayışlı tutumları, aile bağlarının gücünü ve sevginin önemini vurgular.

2.2. Babası

İncili Çavuş fıkralarında, babası (Tevfik, 1923: 95-98, 102-105; Kılıç, 2022: 210-216, 224-230). İki farklı yönden ele alınmaktadır. İlk fıkrada babası, adabımuâşeret kurallarını tam anlamıyla içselleştiremeyen, saf ve tatlı dilli bir tip olarak tasvir edilir. Babasının durumları kavrama noktasında yaşadığı güçlükler ve naifliği, İncili Çavuş'un keskin zekâsı ve cevap yeteneğiyle kontrast oluşturarak, anlatıya mizahi bir boyut kazandırır.

Diğer taraftan, ikinci fıkrada, İncili Çavuş'un babası, onun yaramazlıklarını cezalandıran, daha sert bir mizaç sergileyen bir figür olarak işlenir. Bu anlatı, babanın disiplin sağlayıcı rolünü ve geleneksel aile yapıları içerisindeki otoriter pozisyonunu vurgular.

2.3. Kardeşi

İncili Çavuş'un kardeşi (Tevfik, 1923:102-105; Kılıç, 2022: 224-230). Fıkralarda yalnızca bir kez yer alır. Bu fıkrada, kardeşi tıpkı babası gibi, köyden gelen ve saray adabını tam olarak özümseyememiş bir tip olarak betimlenir. Kardeşinin bu özelliği, İncili Çavuş'un ailesi içinde benzer özelliklere sahip bireylerin olduğunu ve ailenin köy kökenlerinin önemli bir rol oynadığını vurgular.

Kardeşin saray adabına yabancı oluşu, İncili Çavuş'un zekâsı ve uyum yeteneğiyle tezat oluşturur ve fıkrada mizahi bir unsur olarak kullanılır. Kardeşinin varlığı, İncili Çavuş'un aile bağlarına ve kökenlerine dair ipuçları verir ve İncili Çavuş'un kendi ailesi içinde bile farklı ve özel bir konuma sahip olduğunu vurgular.

2.4. Eşi

İncili Çavuş'un karısı (Çeşit Kitabevi, 1965: 48). Fıkralarda kararlılığı, cesareti ve hırsıyla ön plana çıkan bir figür olarak tasvir edilir. Bir fıkrada, gece geç saatlerde müzik çalan bir kayıkçıya karşı çıkması ve eşini rahatsız ettiği için ona tepki göstermesi, karısının güçlü kişiliğini ve ailesini koruma konusundaki kararlılığını ortaya koyar.

Karısının fıkralarda sınırlı bir şekilde yer almasına rağmen, varlığı İncili Çavuş'un özel yaşamına ve aile ilişkilerine dair önemli ipuçları verir. Güçlü kişiliği ve kararlılığı, İncili Çavuş'un evlilik hayatında dengeleyici bir unsur olarak görülebilir ve onun kendi zekâsı ve cesareti ile uyumlu bir eş profili çizer.

Bu minvalde, İncili Çavuş fıkralarında aile üyelerinin nadiren yer alması, bu anlatıların evlilik, ebeveynlik ve aile sorumlulukları gibi konulara yaklaşımı üzerinden, dönemin toplumsal norm ve tutumlarını yansıttığı görülmektedir. İncili Çavuş'un eşi ve çocukları hakkındaki fıkralar özellikle, dönemin erkek egemen toplumunda aile reisinin otoritesini ve aile içi hiyerarşiyi vurgulamaktadır. Aile üyelerinin seslerinin neredeyse hiç duyulmaması, toplumdaki ikincil rollerini ve erkeğin aile içindeki hâkim konumunu gösterir. Bu bağlamda, İncili Çavuş'un kararları ve davranışları, dönemin aile değerleri ve toplumsal beklentilerini yansıtan örnekler olarak değerlendirilebilir.

İncili Çavuş'un aile yapısındaki otorite ve hiyerarşiye dair anlatılar, dönemin toplumsal değerlerini ve erkeğin aile içindeki baskın rolünü vurgularken; aynı zamanda, Çavuş'un sosyal çevresi ve kişisel ilişkileri de fıkraların zengin dokusunu oluşturan başka bir boyutu teşkil eder. Özellikle Celal Çelebi ve Kolcu Kazım gibi yakın dostları (Tevfik, 1923: 91-95; Kılıç, 2022: 202-210); (Korok, 1940: 26-31); (Çeşit Kitabevi, 1965: 23). Çeşitli fıkralarda yer alarak İncili Çavuş'un hayatının farklı yönlerini yansıtır. Bu tipler, İncili Çavuş'un sosyal etkileşimlerini, dostluklarını ve günlük yaşamının anlaşılmasına yardımcı olurlar. Aynı zamanda, bu kişisel ilişkiler, İncili Çavuş'un zekâsını ve hazırcevaplığını sergilemesi için de uygun bağlamlar sağlar.

3.1. Dini Kahramanlar

Hız. Nuh ve Hız. Âdem, İslami geleneğin merkezi figürleri olarak kabul edilir ve bu iki peygamberin İncili Çavuş fıkralarında yer alması, 17. yüzyıl Osmanlı toplumunun dini değerlerine ve inanç yapısına dair önemli bilgiler sunar. Hız. Nuh'un tufan hikâyesi ve gemisi, sabır, kararlılık ve ilahi iradeye teslimiyet gibi temaları içerir. Fıkralarda Hız. Nuh'a atıfta bulunulması, bu dönemdeki bireylerin tufan kıssasına olan genel aşinalığını ve bu kıssadan çıkarılan derslerin toplum nezdindeki değerini yansıtır. Öte yandan, Hız. Âdem,

İslam inancında ilk insan ve ilk peygamber olarak kabul edilir. Onun yaratılışı, cennetten dünyaya gönderilişi ve insanlığın atası olarak konumlandırılması, İslami öğretilerde merkezi temalar arasında yer alır. Fıkralarda Hz. Âdem'in varlığı, insanın yaratılış öyküsüne, dünya hayatının geçiciliğine ve insanın tövbe etme kapasitesine dair vurguların yapılmasını sağlar. Bu kahramanlar arasında, Hz. Nuh ve Hz. Âdem yer almaktadır.

3.1.1. Hz. Nuh

İncili Çavuş fıkralarında Hz. Nuh (Turan, 2008: 126-127). Bir fıkrada görülür. Fıkroda İncili Çavuş İran Şahı tarafından kendisine hediye edilen yaşlı ve cılız bir atın aslında insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu ima eder. İncili Çavuş, atın yaşını ve zayıflığını mizahi bir şekilde Hz. Nuh'a atıfta bulunarak vurgular. Bu atıf, Hz. Nuh'un uzun ömrü ve insanlık tarihindeki önemli rolü ile ilişkilendirilir. İncili Çavuş'un bu benzetmesi, onun zekâsını ve hazırcevaplığını ortaya koyarken, aynı zamanda dini ve tarihi bilgisini de yansıtır.

3.1.2. Hz. Âdem

İncili Çavuş fıkralarında Hz. Âdem (Turan, 2008: 126-127). Bir fıkrada görülür. Fıkroda, İncili Çavuş'un atının konuştuğu gözlemlenir. İncili Çavuş, mizahi bir dille, atın kendisinin ilk insan Hz. Âdem için taş taşıdığını söylediğini aktarır. Bu ifade, atın yaşlılığını ve zayıflığını vurgulamak için kullanılır. İncili Çavuş, Hz. Âdem'e yapılan atıfla, atın insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzanan bir geçmişe sahip olduğunu ima eder. Bu benzetme, İncili Çavuş'un zekâsını ve hazırcevaplığını ortaya koyarken, aynı zamanda dini ve tarihi bilgisini de yansıtır. Hz. Âdem'in fıkrada yer alması, İslam dininin ve dini anlatıların Osmanlı toplumunda yaygın olarak bilindiğini ve günlük yaşamda kullanıldığını göstermektedir. Böylece, Hz. Âdem'in İncili Çavuş fıkralarındaki temsili, dini ve kültürel unsurların iç içe geçtiği zengin bir anlatı geleneğinin parçası olarak öne çıkar.

Sonuç olarak, İncili Çavuş fıkralarında Hz. Nuh ve Hz. Âdem gibi dini kahramanların yer alması, bu fıkraların Osmanlı toplumunun dini, sosyal ve kültürel değerlerini yansıtmadaki önemini ortaya koymaktadır. Fıkralardaki dini figürler, İslam inancının temel prensiplerini ve öğretilerini halka ulaştırmada etkili bir araç olmuştur. Bu kahramanların hayatlarından kesitler sunularak, insanların ders çıkarması gereken erdemler ve ahlaki değerler vurgulanmıştır.

3.3. Din Adamları

İncili Çavuş fıkralarındaki din adamları tasvirleri, Osmanlı dönemi toplumunun dini ve sosyal yaşamına yönelik derinlemesine bir eleştiri sunar. Alimlerden imamlara, müezzinlerden müftülere ve şeyhülislamlara kadar geniş bir yelpazede din adamlarının yer aldığı bu fıkralar, bu figürlerin sadece dini ritüellerin icrasındaki rollerini değil, aynı zamanda toplumsal normlar ve değerlerin korunmasındaki önemlerini de ortaya koyar. İlgili fıkralarda Âlim, İmam, Müezzin, Müftü, Şeyhülislam, gibi din adamları tespit edilmiştir.

3.3.4. Şeyhülislam

İncili Çavuş fıkralarında şeyhülislam tipi (Tevfik, 1923: 33-38; Kılıç, 2022: 86-96). Dikkatli, kararlı ve prensipli bir lider olarak tasvir edilir. Fıkroda kendisine sunulan kaliteli şalları beğenmesine rağmen, onları satın almayı gereksiz görür ve bu durumu açıkça ifade eder. Bu davranış, şeyhülislamın değerlerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve maddi cazibeye kapılmadığını gösterir. Kararlarını net bir şekilde ifade etme yeteneği, onun güçlü liderlik becerilerini vurgular. Şeyhülislamın kişilik özellikleri, fıkrada temsil ettiği dini otoritenin sağlamlığını ve prensiplerini yansıtır. Onun tipi, toplumda dini liderlerin sahip olması gereken erdemleri ve değerleri temsil eder. Şeyhülislamın motivasyonları ve içsel çatışmaları, fıkranın dini ve kültürel bağlamını şekillendirir. Şeyhülislam tipinin fıkradaki temsili, dönemin toplumsal yapısı ve değerleri hakkında önemli ipuçları sunar. Şeyhülislamın dini otoriteyi temsil etmesi ve toplumda saygın bir konuma sahip olması, dinin sosyal hayattaki merkezi rolünü vurgular. Aynı zamanda, şeyhülislamın erdemli ve prensipli duruşu, toplumun dini liderlere yüklediği beklentileri ve değerleri yansıtır.

İncili Çavuş fıkralarında Osmanlı toplumunun dini ve kültürel yapısına ışık tutan çeşitli din adamları figürleri önemli bir yer tutar. Âlimlerin geniş bilgi birikimi ve toplumsal katkıları, İncili Çavuş'un zekâsını

ve hazırcevaplığını ortaya çıkaran durumlarla birleşirken, imamların yardımseverlik ve misafirperverliği toplumun birlik ve beraberliğini pekiştirir. Müezzinlerin dini ritüellerdeki rolleri ve manevi destek sağlama çabaları, dini yaşamın günlük hayatta nasıl kök saldığını gösterir. Müftülerin derin dini bilgileri ve dürüstlükleri, dini otoritenin toplum içindeki saygınlığını ve önemini vurgular. Şeyhülislamın prensipli ve kararlı liderliği ise, dini liderlikten beklenen idealleri ve toplumun bu liderlere yüklediği beklentileri yansıtır.

3.3.5. Âlim

İncili Çavuş fıkralarında, alimler (Tevfik, 1923: 87-90; Kılıç, 2022: 194-200). Geniş bilgi birikimleri ve toplumsal katkılarıyla dikkat çekerler. Saraya danışman olarak çağrılmaları, Osmanlı toplumunda ve devlet işlerindeki önemli rollerini ve bilginin yüksek statüsünü vurgular. Fıkralar, alimlerin görüşlerinin önemli kararlarda dikkate alındığını gösterirken, aynı zamanda İncili Çavuş'un zekâsı ve hazırcevaplığını da sergiler. İncili Çavuş, alimlerin bilgilerine saygı duyar, fakat mizahi bir dille eleştirir ve sorgular, böylece bilgi ve eğitimin eleştirel bir bakış açısıyla da ele alınabileceğini ortaya koyar.

3.3.6. İmam

İncili Çavuş fıkralarında imam tipi (Tevfik, 1923: 14-18, 18-21, 47-51, 98-102; Kılıç, 2022: 48-56, 56-62, 110-114, 216-224); (Sanerk, 1943: 21-22) ve (Tokmakçioğlu, 1983: 29-30). Yardımseverlik, misafirperverlik ve dini liderlik özellikleriyle öne çıkar. Fıkralarda, imamın topluma hizmet etme, insanlara yardım etme ve onları ağırlama konusundaki istekliliği vurgulanır. Bu özellikler, imamın sadece dini görevlerini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumun refahı ve birliği için çalıştığını gösterir. İmamın misafirperverliği, İslam dininin ve Osmanlı kültürünün önemli bir değerini yansıtır. Dini liderlik vasıfları ise imamın manevi rehberliğini ve toplumun dini yaşamındaki merkezi rolünü ortaya koyar. İncili Çavuş fıkralarında imamın bu olumlu nitelikleri, onun toplumdaki saygınlığını ve değerini vurgular. Böylece, imam tipi, Osmanlı toplumunda dini önderlerin önemini ve toplumsal hayattaki etkisini yansıtan bir figür olarak görülür.

3.3.7. Müezzin

İncili Çavuş fıkralarında müezzin tipi (Tevfik, 1923: 47-51, 66-69; Kılıç, 2022: 110-114, 152-158). Dini liderlik ve ölüm ritüellerindeki rolleri ile öne çıkar. Fıkralarda, müezzinin hasta bir kişinin yanında bulunması ve dua okuması, onun dini görevlerini yerine getirme ve toplumda dini ritüellerde önemli bir rol oynama özelliklerini vurgular. Müezzinin bu eylemleri, İslam dininin uygulamalarını ve değerlerini yansıtır. Aynı zamanda, müezzinin hastalara ve ölüm döşeğindeki insanlara manevi destek sağlaması, onun şefkat ve merhamet gibi özelliklerini de ortaya koyar. İncili Çavuş fıkralarında müezzinin bu yönleri, onun toplumdaki saygınlığını ve dini ritüellerdeki önemini vurgular. Böylece, müezzin tipi, Osmanlı toplumunda dini görevlilerin rolünü ve toplumsal hayattaki etkisini yansıtan bir figür olarak öne çıkar.

3.3.8. Müftü

İncili Çavuş fıkralarında müftü tipi (Tevfik, 1923: 153-157; Kılıç, 2022: 326-334). Derin dini bilgisi, bilgeliği, dini konularda rehberlik sağlama yeteneği ve dürüstlüğü ile öne çıkar. Fıkralarda genellikle dini bir sorunun çözümü için danışılan kişi olarak öne çıkan müftü, geniş bilgi birikimi ve toplumsal saygınlığı ile dikkat çeker. Aynı zamanda, dini meseleleri tartışma ve sorgulama yeteneği de onun toplumda dini liderlik rolünü vurgular. Müftünün dini meseleleri tartışma ve sorgulama yeteneği, onun toplumdaki dini liderlik rolünü vurgular. Fıkralarda müftü tipi, dini otoritenin temsilcisi olarak toplumsal düzeni sağlamada ve insanları doğru yola yönlendirmede önemli bir işlev görür.

3.4. Olağanüstü Dini Kahramanlar

İncili Çavuş fıkralarında olağanüstü dini kahramanların varlığı, bu eserleri sadece bir eğlence kaynağı olmaktan öteye taşıyarak toplumsal ve dini eleştirileri mizahi bir şekilde sunan kapsamlı bir medeniyet eleştirisi haline getirir. Bu kahramanlar arasında Azrail, Cin ve Zebani gibi figürler yer almaktadır.

Tarihsel perspektiften bakıldığında, bu tür olağanüstü dini kahramanların kullanımı, Türk halk edebiyatında uzun bir geçmişe sahiptir. Örneğin, Dede Korkut hikâyelerinde ve diğer geleneksel anlatılarda

da benzer figürlere rastlanmaktadır (Ergin, 1971: 122). Bu kahramanlar, genellikle toplumsal değerleri, inançları ve davranışları yansıtmak, sorgulamak veya eleştirmek için kullanılmıştır. İncili Çavuş fıkralarında ise bu kahramanlar, dönemin sosyal, kültürel ve dini meselelerine mizahi bir yaklaşım getirmek için kullanılmıştır. Örneğin, Azrail figürü üzerinden ölüm ve yaşam kavramları irdelenirken, cinler aracılığıyla batıl inançlar ve hurafe eleştirisi yapılmıştır. Zebani ise genellikle ahiret inancı ve günahkârların cezalandırılması gibi konuları ele almak için kullanılmıştır.

3.4.1. Azrail

Azrail, İncili Çavuş fıkralarında (Tevfik, 1923: 14-18; Kılıç, 2022: 48-56); (Korok, 1940: 36-38). Ölümün habercisi ve kaçınılmazlığını temsil eden sembolik bir varlık olarak yer alır. Hasta kişinin yanında belirmesi, ölümün yaklaştığını ve hayatın sonlu olduğunu hatırlatır. Bu durum, fıkralarda ölüm temasının işlenmesine ve insanların ölüm karşısındaki tutumlarının yansıtılmasına olanak sağlar.

Azrail, insanların en büyük korkularından birini temsil ederek ölüm karşısındaki çaresizliği vurgular. Aynı zamanda, hasta kişiye bakma görevi üstlenmesi, ölümün bir geçiş süreci olduğunu gösterir. Azrail'in fıkralardaki temsili, toplumun ölüme bakış açısını ve ölümla başa çıkma stratejilerini yansıtır.

3.4.2. Cin

İncili Çavuş fıkralarında (Tevfik, 1923: 91-95; Kılıç, 2022: 202-210). Gizemli ve öngörülemez varlıklar olarak tasvir edilir. İncili Çavuş'un evine beklenmedik bir şekilde gelmeleri, insanların algısının ötesinde var olduklarını ve genellikle fark edilmeden yaşadıklarını gösterir.

Cinlerin fıkralardaki temsili, doğüstü güçlere sahip olduklarını ve insanların hayatlarını etkileyebildiklerini vurgular. Varlıkları, gizemli ve açıklanamayan olayların yaşanmasına neden olur ve insanların kontrolü dışında hareket ettiklerini gösterir. Cinlerin İncili Çavuş'la olan etkileşimleri, insanların bilinmeyene karşı duydukları merak ve korkuyu da ortaya koyar.

3.4.3. Zebani

İncili Çavuş fıkralarında zebaniler (Tevfik, 1923: 98-102; Kılıç, 2022: 216-224). Adaleti sağlayan ve ceahenneme gitmesi gereken kişileri ceahenneme götüren varlıklar olarak tasvir edilir. İncili Çavuş'un yanlış eylemlerini tespit etmeleri, adalet sağlama görevlerini ve insanların yaptıkları yanlış davranışların sonuçlarıyla yüzleşmek zorunda kalacaklarını vurgular.

Zebanilerin varlığı, ahiret inancının ve ölümden sonraki hayatın fıkralara yansımalarını gösterir. Adaleti sağlama rolleri, toplumun adalet anlayışını ve suçun cezasız kalmayacağı inancını yansıtır. Zebaniler, İncili Çavuş fıkralarının dini ve ahlaki boyutlarını anlamamıza yardımcı olur ve toplumun adalet ve ahiret inancına dair algılarını ortaya koyar.

Bu fıkraların içeriğinde yer alan dini ve olağanüstü tipler, sadece halk arasında eğlenceyi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda dönemin sosyo-kültürel ve dini yapılarına dair eleştirel bir bakış açısı sunar. Ölüm, adalet ve ahiret gibi evrensel konuların işlenmesinde Azrail, cinler ve zebaniler gibi figürlerin kullanılması hem didaktik bir yöntem hem de toplumsal ve dini normları sorgulama aracı olarak işlev görür. Bu tipler vasıtasıyla, insanın ölüm karşısındaki tutumu, doğüstü olaylar karşısında sergilediği reaksiyonlar ve adalet anlayışının temelleri, mizahın yumuşatıcı etkisi altında incelenir ve sorgulanır. İncili Çavuş fıkraları, bu dini ve metafizik öğeleri kullanarak, insanların en derin korkuları, merakları ve ahlaki değer yargıları ile yüzleşmelerine olanak tanırken, bunu yaparken de o dönemin toplumsal ve dini eleştirilerini mizahın evrensel dili ile harmanlayarak sunar.

4. Hayvanlar

İncili Çavuş fıkralarında hayvan figürleri, sadece fıkra öğeleri olmanın ötesinde, insan tiplerinin özelliklerini, toplumsal normları ve meseleleri sembolize eden derin metaforik unsurlar olarak işlev görür. Bu hayvanlar, fıkraların çok katmanlı yapısını zenginleştirerek, kahramanların davranışlarını ve fıkraların altında yatan temaları anlamlandırmada kritik bir role sahiptir. Her bir hayvanın temsil ettiği özel anlam ve değer, fıkraların yüzeyindeki olay örgüsünü aşarak, okuyucuya insan doğası ve toplumsal değerler hakkında

düşündürücü mesajlar sunar. Bu şekilde, hayvanlar İncili Çavuş fıkralarını sadece eğlenceli anlatılar olmaktan çıkarıp, zengin simgesel anlamlar taşıyan ve toplumun aynası işlevi gören eserler haline getirir.

Bu bağlamda, at figürü (Tevfik, 1923: 9-12; 61-62; Kılıç, 2022: 38-44, 143-144); (Turan, 2008: 126-127); (Seratlı, 2004: 187-188). Birçok fıkrada görülür genellikle güç, cesaret ve özgürlük gibi kavramlarla ilişkilendirilir. Atın bu özellikleri, İncili Çavuş'un kişiliğini ve mücadelecî ruhunu yansıtır. Öte yandan, eşek/merkep (Tevfik, 1923: 75-76; Kılıç, 2022: 170-172); (Seratlı, 2004: 181); (Turan, 2008: 203-204). İnsanların gerçekleri nasıl algıladıkları, imkânsız beklentilere sahip olmaları ve manipülasyona ne kadar açık oldukları gibi temaları işlemek için bir araç olarak kullanılır.

Deve, çaylak kuşu (Tevfik, 1923: 75-76; Kılıç, 2022: 170-172). Fıkralarda tasvir edilir. Deve, genellikle sabır, dayanıklılık ve çölde yolculuk yapma kabiliyeti ile ilişkilendirilen bir hayvan olmasına rağmen, bu fıkrada tamamen farklı bir rol üstlenir. Fıkrada deve, fiziksel gerçekliğin ötesinde, bir çaylak kuşunun müdahalesiyle havaya yükselen ve bu süreçte birbirlerine bağlı kalarak uçan bir katar oluştururlar. Çaylak kuşu ise, genellikle avcı bir kuş olarak bilinir ve gökyüzünde yüksekten avını gözleyip, ani bir hızla avına dalış yapma yeteneği ile tanınır. Ancak fıkrada, çaylak kuşu, bir merkep üzerindeki adamın başındaki kavuğu çalarak, fantastik olayların başlamasını sağlayan figürdür. Leylek, (Tokmakçioğlu, 1983: 29-30). Leylekler, genellikle baharda gelip çatılara ve yüksek yapılara yuva yapan, halk arasında uğur getirdiğine inanılan hayvanlar olarak bilinir. İncili Çavuş'un fıkrasında, leyleğin yuvasından yumurta almak gibi absürt bir eylem gerçekleştirdiğini ve bunun sonucunda leyleğin bir imamı kör ettiğini söylemesi, İncili'nin uydurduğu hikâyenin inandırıcılığını artırmak ve kayıkcıyı daha hızlı kürek çekmeye teşvik etmek için bir katalizör işlevi görür.

Köpek, kedi ve balık (Tevfik, 1923: 45-47, 61-62, 71-73; Kılıç, 2022: 110-114, 142-144, 162-166); (Çeşit Kitabevi, 1965: 8-9). Fıkralarda tasvir edilir İncili Çavuş'un mizahi bir şekilde kendisine meydan okuyan kişiyi alt etmek için kullandığı araçlar olarak ortaya çıkar.

Diğer hayvanlar da fıkralarda çeşitli anlamlar taşır. Yılan (Tevfik, 1923: 122-124; Kılıç, 2022: 264-268). Doğal olarak pek çok insanı ürkütebilecek bir hayvandır ve bu özelliği, İncili Çavuş'un intikam planının merkezinde yer alır. İncili Çavuş'un, sabahları yalısının önünden geçip bağırarak uykusunu kaçırarak ve bu yüzden kendisine rahatsızlık veren eskiciye bir ders vermek için kullandığı bir araç olarak tanımlanır. Horoz (Tevfik, 1923: 91-95; Kılıç, 2022: 202-210). Birçok kültürde yeni bir günün başlangıcını ve karanlığın aydınlığa dönüşünü simgeler. Bu bağlamda, horozun ötmesi, cinlerle geçirdiği gecenin sona erdiğini ve gerçekliğe dönüşün başladığını ifade eder. Aynı zamanda, horozun ötüşü, kötülüklerin ve karanlık güçlerin uzaklaştırılmasıyla ilişkilendirilir. Ayı (Koç, 1977: 12). Kızlar Ağası'nın iri yarı ve kaba görünüşü ya da davranışlarına atıfta bulunur. Ayı, genellikle güçlü ancak kaba ve bazen tehlikeli olarak algılanan bir hayvan olarak bilinir. İncili Çavuş'un kızlar ağası için 'ayı' benzetmesi yapması padişahı güldürmüştür.

Sinek (Tevfik, 1923: 90-91; Kılıç, 2022: 200-202). Fıkranın geçtiği mevsimi ve çevre koşullarını belirtmek için bir araç olarak kullanılır. Temmuz sıcağı ve sineklerin rahatsız edici varlığı, okuyucuya mekânın sıcak ve bunaltıcı atmosferini hissettirir. Koyun (Gediz, 1945: 19). Fıkranın içerisinde, kızlar ağasının boynuzsuz koyunları da seçmeye başlaması, geleneksel adetlerden bir sapma olarak gösterilir ve İncili Çavuş'un tepkisini çeker. İncili Çavuş'un sorusuna kızlar ağasının verdiği yanıt, hem harem hayatına dair hiciv taşır hem de Osmanlı sarayının ihtişamına ve içerisindeki dönüşümlere bir gönderme yapar.

Sonuç olarak, İncili Çavuş fıkralarında yer alan hayvanlar, Osmanlı toplumunun kültürel, tarihi ve sosyal bağlamını yansıtan önemli metaforik unsurlardır. Bu hayvanlar, insan davranışlarını ve toplumsal meseleleri sembolize ederek, fıkraların çok katmanlı yapısına katkıda bulunur. Aynı zamanda, 17. yüzyıl Osmanlı toplumunun günlük yaşamında hayvanların oynadığı rolü ve insanların bu hayvanlara yüklediği anlamları da ortaya koyar. İncili Çavuş fıkralarında hayvanlar, sadece dekoratif unsurlar olarak değil, aynı zamanda fıkraların temalarını ve kahramanların özelliklerini yansıtan sembolik varlıklar olarak işlev görür. Bu hayvanlar, toplumsal meseleleri, insan tutumlarını ve davranış kalıplarını temsil ederek, fıkraların eleştirel ve eğitici boyutunu pekiştirir.

5. Diğer Şahıslar

İncili Çavuş fıkraları, dönemin Osmanlı toplumunun sosyal, kültürel ve gündelik yaşamına dair zengin bir panorama sunar. Bu fıkralarda yer alan çeşitli tipler, dönemin farklı toplumsal kesimlerini temsil eder ve her biri kendi özgün özellikleri, davranışları ve düşünce yapılarıyla öne çıkar. Örneğin, "afyon keş" tipi, dönemin uyuşturucu kullanımı gibi bazı toplumsal sorunlarına ve yasal olmayan uygulamalarına dikkat çeker. Bu tip aracılığıyla, fıkralar toplumun karanlık yönlerini ve insanların zayıflıklarını gözler önüne serer. Öte yandan, "aşüfte" tipi aşk, romantizm ve cinsellik gibi konuları ele alır ve dönemin bu konulardaki tutumlarını yansıtır.

"Birader" tipi, aile bağlarının ve kardeşlik ilişkilerinin önemini vurgular. Bu tip, toplumda dayanışma ve birlik duygusunu altını çizer. "Çingene" tipi ise, dönemin etnik ve sosyo-ekonomik çeşitliliğini temsil eder. Bu tip aracılığıyla, fıkralar farklı etnik grupların toplum içindeki konumunu ve yaşadıkları zorlukları gözler önüne serer.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "afyon keş", "aşüfte", "birader" ve "çingene" gibi tipler, 17. yüzyıl Osmanlı toplumunun farklı yönlerini ve sorunlarını mizahi bir dille ele alır. "Afyon keş" tipi, dönemin uyuşturucu kullanımı meselesine dikkat çekerek, bu sorunun toplumsal etkilerini ve bireyler üzerindeki yıkıcı sonuçlarını gözler önüne serer. "Aşüfte" tipi ise, Osmanlı toplumunda aşk, cinsellik ve kadın-erkek ilişkileri gibi hassas konuları cesurca ele alır. Bu tip aracılığıyla, dönemin toplumsal cinsiyet normları ve bu normlara aykırı davranışlar hicvedilir. "Birader" tipi, Osmanlı toplumunda kardeşlik bağlarının ve aile içi dayanışmanın önemini vurgularken, aynı zamanda kardeşler arasındaki çatışmaları ve rekabeti de mizahi bir dille yansıtır. Son olarak, "çingene" tipi, Osmanlı İmparatorluğu'nun etnik açıdan çeşitli yapısına ve azınlık gruplarının toplumsal konumuna ışık tutar.

Çocukluk ve gençlik dönemlerine dair tipler, İncili Çavuş fıkralarında Osmanlı toplumunun farklı yaş gruplarını ve bu grupların özelliklerini yansıtan önemli temsilcilerdir. "Çocuklar", "delikanlılar" ve "çoluk çocuk" gibi tipler, dönemin aile yapısı, çocuk yetiştirme anlayışı ve gençlerin toplumsal rolleri hakkında ipuçları verir. Osmanlı toplumunda çocuklar, ailenin ve toplumun geleceği olarak görülür ve onların eğitimine büyük önem verilirdi. Fıkralardaki çocuk tipleri, bir yandan çocukların masumiyetini ve saflığını temsil ederken, diğer yandan da onların zekâsını ve hazırcevaplığını ortaya koyar. Delikanlılar ise, Osmanlı toplumunda gençliğin dinamizmini, cesaretini ve bazen de fevri davranışlarını yansıtan tiplerdir.

"Divane", "ev sahibi", "komşu", "fakir" ve "hasta" gibi tipler, İncili Çavuş fıkralarında Osmanlı toplumunun farklı kesimlerini ve bu kesimlerin yaşadığı sorunları yansıtan önemli temsilcilerdir. "Divane" tipi, dönemin akıl sağlığı meselelerine ve toplumun bu konudaki algısına ışık tutarken, aynı zamanda Osmanlı tasavvuf geleneğindeki "meczup" figürünü de çağırıştır. "Ev sahibi" ve "komşu" tipleri, Osmanlı mahallesinin temel unsurları olan ev yaşamını ve komşuluk ilişkilerini ön plana çıkarır. Bu tipler aracılığıyla, dönemin aile yapısı, ev kültürü ve mahalle hayatının dinamikleri mizahi bir dille ele alınır. Öte yandan, "fakir" ve "hasta" tipleri, Osmanlı toplumunun yoksulluk ve sağlık sorunları gibi önemli meselelerine dikkat çeker.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "ihtiyarlar", "şaki" ve "yankesici" gibi tipler, Osmanlı toplumunun farklı kesimlerini ve bu kesimlerin yaşadığı sorunları mizahi bir dille ele alır. "İhtiyarlar" tipi, yaşlılık döneminin getirdiği fiziksel, duygusal ve sosyal zorlukları yansıtır. Osmanlı toplumunda yaşlılar, bir yandan hürmet görürken, diğer yandan da zaman zaman ihmal ve dışlanmaya maruz kalabilmekteydi. Fıkralar, yaşlıların deneyimlerini, bilgeliklerini ve toplumsal konumlarını mizahi bir dille ortaya koyar. Öte yandan, "şaki" ve "yankesici" gibi tipler, Osmanlı toplumunun suç ve yasa dışı faaliyetler gibi karanlık yönlerine dikkat çeker. Bu tipler, dönemin adalet sistemindeki aksaklıkları, suçluların psikolojisini ve toplumun suçla bakış açısını yansıtır.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "Yahudi", "Yezidi" ve "Tıfli" gibi tipler, 17. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu'nun dini ve etnik açıdan çeşitlilik arz eden toplumsal yapısını yansıtır. Osmanlı millet sistemi altında farklı dini ve etnik gruplar, belirli bir özerkliğe sahip olsalar da zaman zaman önyargı ve ayrımcılıkla karşılaşabiliyorlardı. "Yahudi" tipi, Osmanlı şehirlerinde önemli bir azınlık olan Yahudilerin ticari

becerilerini, kültürel özelliklerini ve maruz kaldıkları toplumsal baskıları mizahi bir dille ele alır. "Yezidi" tipi ise, Osmanlı coğrafyasında yaşayan ve kendine has inançları olan Yezidilerin gizemli dünyasına ve karşılaştıkları zorluklara ışık tutar. "Tıfli" de İncili Çavuş'un yakın dostu olarak onun karşılaştığı zorluklarda destek olur.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan çeşitli meslek grupları, dönemin sosyal ve ekonomik yapısını, gündelik yaşamını ve kültürel değerlerini yansıtan önemli unsurlardır. Bu meslekler, fıkraların gerçekçiliğini artırmanın yanı sıra, dönemin toplumsal dinamiklerine dair derin içgörüler sunar.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "Avukat", "Mübaşir" ve "Cellat" gibi tipler, Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuk sistemi ve adalet anlayışını mizahi bir dille yansıtır. Osmanlı hukuk sistemi, şer'i hukuk ve örfi hukuk olmak üzere iki temel üzerine inşa edilmişti. Kadılar, hukuki işleyişin merkezinde yer alırken, avukatlar, mübaşirler ve cellatlar da sistemin önemli unsurlarıydı. "Avukat" tipi, dönemin hukuki işleyişindeki çarpıklıkları, rüşvet ve kayırmacılık gibi sorunları eleştirel bir bakışla ele alır. "Mübaşir" tipi ise, mahkemelerde görev yapan ve kararların uygulanmasından sorumlu olan memurların zaman zaman yetkilerini kötüye kullanmalarını hicveder. "Cellat" tipi de adaletin nihai uygulayıcısı olarak, suçluların cezalandırılmasındaki insani olmayan yöntemleri ve toplumun idam cezasına bakışını yansıtır. Bu tipler aracılığıyla fıkralar, Osmanlı adalet sistemindeki aksaklıkları, hukuka olan inancın sarsılmasını ve adaletsizlik karşısında halkın tepkisini dile getirir.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "Bahçıvan", "Bakkal", "Manav", "Yoğurtçu", "Eskici", "Hamal", "Kahveci", "Kayıkçı", "Piyazcı", "Şalcı", "Tüccar", "Tüccarbaşı" ve "Tütüncü" gibi tipler, Osmanlı toplumunun gündelik yaşamını, ekonomik faaliyetlerini ve ticari hayatını mizahi bir dille yansıtır. Osmanlı şehirlerinde esnaf ve zanaatkarlar, lonca sistemi içinde örgütlenir ve toplumun temel ihtiyaçlarını karşılardı. "bakkal", "manav" ve "yoğurtçu" gibi tipler, gıda ticaretini; "eskici" ve "hamal" gibi tipler, hizmet anlayışını; "kahveci" ve "tütüncü" gibi tipler ise, keyif verici maddelerin üretimi ve ticaretinin temsilcileridir. "Kayıkçı" ve "şalcı" tipleri, ulaşım ve tekstil gibi dönemin önemli sektörlerine işaret eder. "Tüccar" ve "tüccarbaşı" tipleri de Osmanlı ekonomisini oluşturan ticaret erbabının portresini çizer. Bu zengin tip çeşitliği, Osmanlı şehirlerinin çarşı ve pazarlarındaki renkliliği, gündelik hayatın canlılığını ve ekonominin çok katmanlı yapısını gözler önüne serer.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "Hekim", "Baytar" ve "Tellak" gibi tipler, Osmanlı toplumunun sağlık anlayışını ve tıbbi uygulamalarını mizahi bir dille ele alır. Osmanlı tıbbi, İslam tıbbının yanı sıra Antik Yunan, Roma ve Fars tıbbından da etkilenmiştir. Hekimler, saray ve toplumun üst katmanlarına hizmet ederken, halk arasında geleneksel ve alternatif tıp yöntemleri yaygındı. "Hekim" tipi, dönemin tıbbi bilgisindeki eksiklikleri, hurafelere dayalı tedavi yöntemlerini ve hekimlerin toplumsal statüsünü yansıtır. "Baytar" tipi ise, hayvan sağlığı konusuna vurgu yapar. Osmanlı toplumunda tarım ve hayvancılığın önemli bir yere sahip olduğu düşünüldüğünde, baytarların rolü daha iyi anlaşılır. "Tellak" tipi de dönemin hamam kültürünü yansıtır.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "Hokkabaz", "Şair", "Oyuncakçı" ve "Hamamcı" gibi tipler, Osmanlı toplumunun eğlence anlayışını, sosyal yaşamını ve sanatsal değerlerini mizahi bir dille yansıtır. Osmanlı kültüründe eğlence, gündelik hayatın stresinden kaçış ve toplumsal bağları güçlendirmenin bir yolu olarak görülürdü. "Hokkabaz" tipi, dönemin popüler eğlence biçimlerinden biri olan el çabukluğu gösterilerini ve insanların bu gösterilere olan ilgisini yansıtır. "Şair" tipi ise, edebiyatın ve şiirin Osmanlı toplumundaki önemli yerini vurgular. Şairler, saray çevresinde ve halk arasında saygı gören, toplumun entelektüel ve kültürel hayatına yön veren kişilerdi. "Oyuncakçı" tipi, çocuk eğlencelerinin ve oyuncak sanatının toplumsal değerini ortaya koyar. Osmanlı'da oyuncaklar, çocukların hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştiren araçlar olarak görülürdü. "Hamamcı" tipi de hamamların Osmanlı sosyal hayatındaki merkezi rolüne dikkat çeker. Hamamlar, temizlik ve sağlık işlevlerinin yanı sıra, insanların sosyalleştiği, eğlendiği ve dedikodu yaptığı mekanları yansıtır.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "zabit", "kumandan" ve "bekçi" gibi tipler, Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetim anlayışını, güvenlik mekanizmalarını ve toplumun otoriteyle ilişkisini mizahi bir dille ele alır. Osmanlı devlet yapısı, merkezi otoritenin gücüne ve katı bir hiyerarşiye dayanıyordu. "Zabit" tipi, devletin taşradaki temsilcileri olan idarecilerin, zaman zaman keyfi ve baskıcı uygulamalarını hicveder.

"Kumandan" tipi ise, ordunun ve askeri bürokrasinin toplum üzerindeki etkisini yansıtır. Osmanlı'da ordu, sadece askeri değil, siyasi ve sosyal açıdan da önemli bir güçtü. "Bekçi" tipi de mahallelerdeki asayiş ve düzeni sağlamakla görevli olan güvenlik görevlilerinin, halkla olan ilişkilerini ve zaman zaman yetkilerini kötüye kullanmalarını eleştirir. Bu tipler aracılığıyla fıkralar, Osmanlı yönetim sistemindeki aksaklıkları, otoritenin sınırlarını ve halkın yönetime karşı tepkilerini dile getirir. Aynı zamanda, adil ve şefkatli bir yönetimin, toplumsal huzur ve güven açısından önemini vurgular.

İncili Çavuş fıkralarında yer alan "Çoban" tipi, Osmanlı toplumunun kırsal yaşamını, doğayla ilişkisini ve köy kültürünü mizahi bir dille yansıtır. Osmanlı nüfusunun büyük bir bölümü kırsal alanlarda yaşıyor ve tarım ve hayvancılıkla uğraşıyordu. "Çoban" tipi, bu kırsal toplumun değerlerini, yaşam tarzını ve doğayla iç içe geçmiş ilişkilerini temsil eder. Fıkralarda çobanlar genellikle saf, dürüst ve zeki insanlar olarak tasvir edilir. Onların sade yaşamları, doğal zekâları ve hazırcevaplıkları, kentli insanların karmaşık ilişkileriyle ve yapmacık tavırlarıyla tezat oluşturur. "Çoban" tipi aracılığıyla fıkralar, kırsal yaşamın zorluklarını, doğanın insan üzerindeki etkisini ve geleneksel değerlerin önemini vurgular. Aynı zamanda, kentleşmenin ve modernleşmenin getirdiği değişimlere karşı, kırsal yaşamın sadeliğini ve samimiyetini yüceltir.

Bu bağlamda, İncili Çavuş fıkralarındaki diğer şahıslar, İncili Çavuş'un karşısında yer alan, onunla diyalog halinde olan veya onun nüktedanlığına, hazırcevaplığına tanık olan kişilerdir. Bu şahıslar, İncili Çavuş'un zekâsını, bilgeliğini ve espri anlayışını ortaya çıkaran bir işlev görürler. Aynı zamanda, İncili Çavuş'un toplumun farklı kesimlerinden insanlarla iletişim kurabilme yeteneğini de vurgularlar. İncili Çavuş, bu diğer şahıslarla olan etkileşimi sayesinde, Osmanlı toplumunun çeşitliliğini, değerlerini ve yaşam tarzını temsil eden kahramanlar haline gelir. Böylece, diğer şahıslar, İncili Çavuş fıkralarının sosyo-kültürel bağlamını zenginleştirerek, dönemin farklı yönlerini mizahi bir üslupla yansıtmaya yardımcı olurlar.

Sonuç

İncili Çavuş fıkralarındaki şahıs kadrosu, Osmanlı toplumunun çok boyutlu bir portresini sunmakta ve dönemin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik gerçekliklerini mizahın keskin diliyle yansıtmaktadır. Bu zengin şahıs kadrosu, fıkraların edebi değerini artırmanın yanı sıra, tarihsel ve sosyolojik açıdan da büyük önem taşımaktadır.

İncili Çavuş'un kendisi, halkın sesi ve vicdanı olarak, otorite karşısında duran, zekâsı ve kurnazlığıyla öne çıkan bir anti-kahraman portresi çizmektedir. Onun devlet adamları, bürokratlar ve yabancı devlet adamlarıyla olan etkileşimleri, yönetimdeki yolsuzlukları, adaletsizlikleri ve keyfi uygulamaları mizahın gücüyle eleştirmektedir. Bu eleştiriler, dönemin siyasi ve sosyal gerçekliklerinden beslenmekte ve halkın yönetime karşı tepkilerini dile getirmektedir.

Fıkralarda tasvir edilen farklı meslek grupları ve bu mesleklerin temsilcileri, Osmanlı toplumunun işleyişi, ekonomik hayatın çeşitliliği ve mesleki değerleri yansıtmaktadır. Esnaf ve zanaatkârlar, tüccarlar, din adamları, askerler ve diğer meslek erbabı, toplumsal rolleri ve etik anlayışlarıyla fıkralara konu olurlar. Bu tasvirler, dönemin mesleki hiyerarşisini, iş ahlakını ve toplumsal beklentileri mizahi bir dille sorgularken, kimi zaman bu tipler vasıtasıyla İncili Çavuş'un vermek istediği mesajı da aracı kılarlar.

Bunun yanı sıra, fıkralarda yer alan farklı özelliklere sahip tipler, Osmanlı toplumunun çeşitliliğini, insanların bireysel farklılıklarını ve karmaşık doğasını gözler önüne sermektedir. Azınlık grupları, farklı yaş ve cinsiyetten insanlar gibi çeşitli tipler, toplumun zengin dokusunu yansıtmakta ve insana dair evrensel gerçeklikleri vurgulamaktadır. Ayrıca, fıkralarda hayvanlar, olağanüstü varlıklar ve kahramanlar da yer almaktadır. Bu unsurlar, halkın hayal gücünü, inançlarını ve değerlerini temsil etmekte, anlatılara alegorik ve sembolik bir derinlik katmaktadır.

İncili Çavuş ve onun etrafında şekillenen tipler, Osmanlı insanının hayata bakışını, değerlerini, mücadelesini ve umutlarını temsil etmekte, geçmişe dair bir pencere açmaktadır. Bu şahıs kadrosunun çeşitliliği ve derinliği, fıkraların uzun bir zaman dilimine yayılan birikiminin bir sonucudur. Halk, tarih boyunca yaşadığı zorlukları, toplumsal ve bireysel sorunları İncili Çavuş'un ağzından dile getirmiş, onu adeta bir özgürlük ve direniş sembolü haline getirmiştir. Bu durum, fıkraların sadece eğlence amaçlı olmadığını, aynı zamanda toplumsal eleştirinin ve protest tavrın ifade bulduğu bir alan olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, İncili Çavuş fıkralarındaki şahıs kadrosu, Osmanlı toplumunun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik panoramasını mizahın etkili aracılığıyla sunmaktadır. Yabancı devlet adamları, hayvanlar, olağanüstü varlıklar ve kahramanların da dâhil olduğu bu zengin kadro, fıkraların çok katmanlı yapısını ve sembolik gücünü ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, fıkraların şahıs kadrosunu derinlemesine incelenerek o dönemin insanının yaşamına, değerlerine ve mücadelelerine ışık tutmuştur. İncili Çavuş ve onun etrafındaki renkli tipler toplumsal eleştirinin ve direniş ruhunun sembolü olarak, edebiyat ve kültür tarihinde önemli bir yer edinmişlerdir. Bu fıkralar, geçmişi anlamak, bugünü yorumlamak ve insanlığın ortak değerlerini kavramak için değerli bir kaynak olmaya devam etmektedir.

Kaynaklar

- AHSEN T. F. (2008). *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- BORATAV, P. (1969). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınları. İstanbul.
- BOYRAZ, Ş. (1996). *Nasreddin Hoca Fıkralarında Zaman, Mekân ve Şahıslar*. S. Koz (Ed.), Nasreddin Hoca'ya Armağan (ss. 55-78). Can Yayınları. İstanbul.
- BURKE, P. (1996). *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*. İmge Kitabevi. Ankara.
- ERGİN, M. (1971). *Dede Korkut Kitabı*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- ERMİŞ, M. (1999). *En Güzel Bekri Mustafa İncili Çavuş Fıkraları*. Gün Yayıncılık. İstanbul.
- FİRÜZAĞA. (1965). *İncili Çavuş'un En Güzel Resimli Latifeleri*. Halk Kitapçılık. İstanbul.
- GEDİZ, F. (1945). *İncili Çavuş ve Hikâyeleri*. Ak-Ün. İstanbul.
- CERAN, İ. (2014). *XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Fransız İlişkileri, Kanuni Sultan Süleyman- I. François İttifakı*. Journal of Turkish Studies.
- KILIÇ, A. (2022). *İncili Çavuş (İnceleme/Arap Harfli-Transkripsiyonlu ve Sadeleştirilmiş Metin)*. Makarar-Ulemâ. Kayseri
- KOÇ, M. (1977). *Yaşam Öyküsü ve Fıkralarıyla İncili Çavuş*. Türk Köyü Yayınları. İstanbul.
- KOROK, D. R. (1940). *İncili Çavuş Lâtifeleri*. Yeni Şark Kütüphanesi. İstanbul.
- LEVENT, A. (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
- MUMCU, A. (2005). *Osmanlı Devleti'nde Rüşvet*. (3. Baskı). İnkılap Kitabevi. İstanbul.
- OY, A. (1987). *İncili Çavuş Fıkralarına Analitik Bir Yaklaşım*. Belleten Dergisi Türk Folkloru Yayınları. İstanbul.
- ÖZKAYA, Y. (1994). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara
- SANERK, N. (1943). *İncili Çavuş'un En Güzel Fıkra ve Hikâyeleri*. İktisadi Yürüyüş Matbaası ve Neşriyat Yurdu. İstanbul.
- SERATLI, T. G. (2004). *Nasreddin Hoca, İncili Çavuş, Bekri Mustafa*. Selis Kitaplar. İstanbul.
- TOKMAKÇIOĞLU, E. (1983). *Bütün Fıkralarıyla İncili Çavuş*. Milliyet Yayınları. İstanbul.
- TURAN, F. A. (2008). *Türk Kültürünün Mizah Burcu İncili Çavuş*. Gazi Kitabevi. Ankara.
- YILDIRIM, D. (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşî Fıkraları*. Akçağ Yayınları. Ankara
- YILDIZ, Y. (2013). *Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kânûnî-Şarlken-Busbecq*, Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
- ZORLUOĞLU, S. T. (1918-1923-1939). *İncili Çavuş*. İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

- ALBAYRAK, N. (2020) "İncili Çavuş", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/incili-cavus> (Erişim: 01.02.2024).

ARTUN, E. (2011). “Çukurova Fıkra Anlatma Geleneğinde Nasrettin Hoca Etkisi”. ukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi.
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_cukurova_nasrettin_hoca_fikra.pdf (Erişim: 01.02.2024).